التراويح العشرون أكثر من ألف عام

والرد على الألباني والمباركفوري

อัตตะรอเวี้ยะห์ 20

มีมามากกว่า 1000 ปี

ค้นคว้าและเรียบเรียง

สำนักพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม

สำนักพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม

ISLAMIC FIQH ACADEMY/PUBLISHING

معهد دراسات الفقه الإسلامي

بسم الله الرحمن الرحيم

والحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين

والصلاة والسلام على عبده ورسوله وأمينه على وحيه وخليله وصفوته من عباده

نبينا وإمامنا وسيدنا محمد ، وعلى آله وأصحابه، ومن سلك سبيله، واهتدى بهداه إلى يوم الدين

แน่นอนว่า “***การละหมาดตะรอเวี้ยะห์***” เป็นหนึ่งในกุศลกิจที่ยิ่งใหญ่ที่อยู่คู่กับเดือนรอมฎอนอันประเสริฐมาช้านาน เริ่มตั้งแต่ที่ท่านนบี ﷺ ออกมาละหมาดในค่ำคืนในช่วงแรกๆ แล้วผู้คนก็มาละหมาดตาม จากนั้นท่านก็หยุดไปเพราะเกรงว่าจะกลายเป็นศาสนกิจภาคบังคับ การละหมาดตะรอเวี้ยะห์จึงเป็นไปในลักษณะของการทำอิบาดะฮ์ที่ไม่ใช่เป็นหมู่คณะ (ญามาอะฮ์) อย่างเป็นรูปธรรม เรื่อยมาจนถึงรัชสมัยแห่งคอลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม หัวหน้าแห่งศรัทธาชน ท่านอุมัร บิน อัลคอฏฏอบ ท่านเล็งเห็นผู้คนกระทำละหมาดตะรอเวี้ยะห์กันอย่างดาษดื่น แต่เป็นไปในรูปแบบที่กระจัดกระจาย จึงมีดำริให้ผู้คนหันมารวมกันละหมาดตะรอเวี้ยะห์อย่างเป็นหมู่คณะ (ญะมาอะฮ์) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากที่กล่าวมาข้างต้น ประการแรกที่อยากจะทำความเข้าใจแก่ท่านผู้อ่านเป็นเบื้องต้นก็คือ จำนวนรอกาอัตที่ชัดเจนของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ที่เป็นการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ นั้นไม่มีหลักฐานตัวบทในระดับศอเฮี้ยะห์ยืนยันเอาไว้เลย ทว่าทัศนะต่างๆ ในประเด็นจำนวนของตะรอเวี้ยะห์นั้นไม่ว่าจะเป็น 8 หรือ 20 รอกะอัต ล้วนแล้วแต่มีชนวนความเห็นต่างที่เกิดจากรายงานที่สืบย้อนไปยังสมัยของคอลีฟะฮ์อุมัรเป็นส่วนใหญ่

สิ่งที่เราขอกล่าวในลำดับถัดมาคือ ตะรอเวี้ยะห์ 20 รอกะอัต เป็นวัตรปฏิบัติประจำเดือนรอมฎอนที่ผ่านการยอมรับของสำนักคิดทางนิติศาสตรสตร์แห่งโลกอิสลามทั้ง 4 อันเป็นกุศลกิจที่มีรากเหง้าและแบบฉบับมาตั้งแต่ยุคสะลัฟผู้ทรงคุณธรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่า ความละเอียดอ่อนในทางวิชาการนั้นเป็นวิทยปัญญาที่พระองค์ทรงมอบแก่บ่าวเพื่อใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงของแต่ละประเด็นปัญหา ที่ปราชญ์มีความเห็นต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความรอบรู้ในหลักการของแต่ละศาสตร์ในแขนงอิสลามศึกษาที่กว้างขวาง นับเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะเป็นทางนำแก่ปราชญ์ให้ค้นพบคำตอบของปัญหาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงและความถูกต้องมากที่สุด ทั้งนี้หนึ่งในหลักเกณฑ์ที่มีส่วนคาบเกี่ยวระหว่างหลักมูลฐานนิติศาสตร์และหลักพิจารณาอัลหะดีษ (**قاعدة أصولية حديثية**) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างยิ่งต่อประเด็นการพิจารณาสายรายงานที่มีน้ำหนักในเรื่องจำนวนของการ

ละหมาดตะรอเวี้ยะห์ คือ

المرسل يقبل إذا تأكد بفتوى أكثر أهل العلم

«หะดีษมุรสัลเป็น (หลักฐาน) ที่ถูกตอบรับ ก็ต่อเมื่อถูกสนับสนุนโดยคำวินิจฉัยของนักวิชาการผู้ทรงความรู้»[1]

กระนั้นก็ตามแม้จำนวน 20 รอกะอัต จะเป็นทัศนะที่มีน้ำหนักที่สุด ด้วยจรรยาของผู้ศรัทธาแล้ว หมู่ชนผู้แสวงหา 20 รอกะอัตก็ไม่ควรเพรี่ยงพร้ำกล่าววาจาใดๆ ที่ส่อถึงการตำหนิติเตียนต่อผู้กระทำ 8 รอกะอัต เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของสุนัต อันเป็นอิบาดัตส่งเสริม แต่สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เรารู้สึกกังวลเป็นอย่างยิ่งคือ การต่อต้านและคัดค้านที่เกิดจากผู้กระทำ 8 รอกะอัต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความเกลียดชังต่อหมู่ชนผู้การกระทำ 20 รอกะอัต เรื่องเช่นนี้ไม่บังควรอย่างยิ่ง เพราะนั่นคือแนวทางของคอลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม หัวหน้าแห่งศรัทธาชน ท่านอุมัร บินอัลคอฏฏอบ ลองพิเคราะห์ดูเถิดว่า เมื่อบรมศาสดา ﷺ ทรงสั่งเสียแก่เราว่า:

فإنَّه مَن يَعِشْ منكم فسيَرَى اختِلافًا كثيرًا، فعليكم بسُنَّتي وسُنَّةِ الخُلَفاءِ الرَّاشِدينَ المَهْدِيِّينَ، عَضُّوا عليها بالنَّواجِذِ،...

«***หากคนใดจากพวกท่านมีชีวิตอยู่ต่อไป เขาจะเห็นความขัดแย้งที่มากมาย ดังนั้นให้เขายึดมั่นในสุนนะฮฺของฉัน และสุนนะฮฺของคอลีฟะฮฺผู้ทรงธรรม ผู้ได้รับทางนำ พวกท่านจงยึดมั่นกัดมันด้วยฟันกราม***..... «

ดังนั้น แนวทางของท่านอุมัร จึงถือเป็นแบบฉบับที่ท่านศาสดา ﷺ ทรงให้การรับรองไว้เช่นกัน เราจึงหวังว่าท่านผู้อ่านผู้มีจิตใจเป็นกลาง ผู้ปรารถนาที่จะประจักษ์ซึ่งสัจธรรมความจริง โดยไร้ซึ่งอคติใดๆ จะสามารถที่จะดื่มด่ำและซึมซับรับประโยชน์จากข้อมูลในห้วงบรรยากาศแห่งวิชาการได้ในบทความชิ้นนี้ ไม่มากก็น้อย อินชาอัลลอฮ์

---

(1) อัรริสาละฮฺ : อัชชาฟิอีย์ หน้า 461, นิฮายะตุสสูล : อิสนาวีย์ หน้า 278, อัตตะห์ศีล มินัลมะห์ศูล : อุรมาวีย์ 2/152, อัลมัจญมูอฺ : อันนะวะวีย์ 6/206,

เมื่อเข้าสู่เนื้อหาของละหมาดตะรอเวี้ยะห์แล้ว หนังสือเล่มนี้จะไม่กล่าวถึงฮุก่มการละหมาดตะรอเวี้ยะห์ คำนิยามของการละหมาดตะรอเวี้ยะห์ แต่เราจะเข้าสู่ข้อมูลการวิเคราะห์ทั่วไปเช่น เนื้อหาที่เข้มข้นกว่านั้น คือจำนวนรอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ในแต่ละด้านของนักวิชาการคือ ด้านนิติศาสตร์อิสลามและการวิพากษ์ วิจารณ์สายรายงานในด้านวิชาอัลหะดีษ

ในความเป็นจริงจำนวนของละหมาดตะรอเวี้ยะห์นักวิชาการตั้งแต่ยุคสลัฟในอดีตจนถึงปัจจุบันแทบทั้งหมดต่างยืนยันเป็นสิ่งเดียวกันว่า จำนวนรอกะอัตของละหมาดอัตตะรอเวี้ยะห์นั้นมีมากกว่า 20 รอกะอัต โดยเฉพาะสำหรับชาวมาดีนะฮ์ที่มีจำนวนรอกะอัตมากกว่า 30 รอกะอัต

แต่เมื่อบางๆท่านยังมีข้อกังขา หรือติดข้อสงสัยในข้อเท็จจริงบางประการ หรืออาจจะมีบางท่านกล่าวอ้างว่าตามซุนนะฮ์แล้วละหมาดแค่ 11 รอกะอัตเท่านั้น แน่นอนว่าแต่ละท่านต่างก็ยึดมั่นต่อหลักฐานของตนอย่างมิเสื่อมคลาย หนังสือเล่มนี้จึงพยายามจะไขข้อสงสัยและหาคำตอบออกมาให้ได้มากที่สุด โดยจะเริ่มจากทัศนะของนักวิชาการในด้านนิติศาสตร์อิสลามจากทั้ง 4 แนวทางอันเป็นที่ยอมรับในโลกอิสลามที่สุดคือ แนวทางอัลหะนาฟียะฮ์, อัลมาลิกียะฮ์, อัชชาฟิอียะฮ์และอัลหะนาบิละฮ์ในหน้าถัดไป

ทัศนะของนักวิชาการนิติศาสตร์อิสลาม
ในด้านจำนวนรอกะอัตของละหมาดอัตตะรอเวี้ยะห์

หนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามแห่งประเทศคูเวตได้ระบุเอาไว้ว่า :

فَذَهَبَ جُمْهُورُ الْفُقَهَاءِ - مِنَ الْحَنَفِيَّةِ، وَالشَّافِعِيَّةِ، وَالْحَنَابِلَةِ، وَبَعْضِ الْمَالِكِيَّةِ - إِلَى أَنَّ التَّرَاوِيحَ عِشْرُونَ رَكْعَةً، لِمَا رَوَاهُ مَالِكٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ وَالْبَيْهَقِيُّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ مِنْ قِيَامِ النَّاسِ فِي زَمَانِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ - بِعِشْرِينَ رَكْعَةً

"ทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่จากอัลหะนาฟียะฮ์, อัชชาฟิอียะฮ์, อัลหะนาบิละฮ์และบางส่วนจากอัลมาลิกียะฮ์ระบุว่า ละหมาดตะรอเวี้ยะห์มี 20 รอกะอัต โดยอาศัยหลักฐานที่รายงานโดยอิหม่ามมาลิก จากยะซี้ด บิน รูมานและอัลบัยฮะกีย์ จากซาอิบ บิน ยะซี้ด ระบุว่า ผู้คนในสมัยของท่านอุมัรได้ทำการละหมาด 20 รอกะอัต"

ท่านอัซซัรคอซีย์นักวิชาการจากมัสฮับหะนาฟียะฮ์ ได้ระบุไว้ว่า :

الْفَصْلُ الْأَوَّل فِي عَدَدِ الرَّكَعَات فَإِنَّهَا عِشْرُوْن رَكعَة سِوَى الْوِتْر عِنْدَنَا

"บทที่หนึ่ง ว่าด้วยเรื่องจำนวนรอกะอัต (ของละหมาดตะรอเวี้ยะห์) มีทั้งหมด 20 รอกะอัตในแนวทางของเรา (คือมัสฮับอัลหะนาฟียะฮ์)"(1)

ท่านอิบนุ อาบีดีนได้ระบุไว้ว่า :

قَوْلُهُ وَهِيَ عِشْرُونَ رَكْعَةً هُوَ قَوْلُ الْجُمْهُورِ وَعَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ شَرْقًا وَغَرْبًا

"(และคำกล่าวที่ว่า และ (ละหมาดตะรอเวี้ยะห์) มี 20 รอกะอัต) เป็นทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ และเป็นการกระทำที่ปฏิบัติกันมาของผู้คนทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก"(2)

และท่านอิหม่ามอัดดัรดี้ร นักวิชาการจากมัสฮับอัลมาลิกียะฮ์ ได้ระบุไว้ว่า :

وَالتَّرَاوِيْح بِرَمَضَان (وَهِيَ عِشْرُوْن رَكعَة) بَعْدَ صَلَاة الْعِشَاء

"(และการละหมาดตะรอเวี้ยะห์) ในรอมฎอน (มี 20 รอกะอัต) หลังละหมาดอีชาอ์"

ท่านอิหม่ามอันนัฟรอวีย์ อัลมาลิกีย์ ก็ได้ระบุเอาไว้เช่นกันว่า :

وَكَانَ السَّلَف الصَّالِح وَهُم الصَّحَابَة (يَقُوْمُوْنَ فِيْهِ) فِيْ زَمَنِ خِلَافَة عُمَرَ بْن الْخَطَّاب رَضِيَ اللّٰه عَنْه وَبِأَمْرِهِ كَمَا تَقَدَّم (فِيْ الْمَسَاجِدِ بِعِشْرِين رَكعَة)، وَهُوَ اخْتِيَار أَبِيْ حَنِيْفَة وَالشَّافِعِي وَأَحْمَد، وَالْعَمَل عَلَيْهِ الآن فِي سَائِرِ الْأَمْصَار

---

(1) อัลมับซู้ฏ ฟิล ฟิกฮ์ อัลหะนาฟียะฮ์, อบู บักร บิน อะห์มัด อัซซัรคอซีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 196, อัลฟะตาวา อัลอาลัมกิรียะฮ์ - อัลฟะตาวา อัลฮินดียะฮ์, สนพ.ดารุลฟิกร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 ปี 2019, เล่มที่ 17, หน้า 145, อัลฟะตาวา กอดีคาน, ฟัครุดดีน อบีมะหาซิน อัลฟัรฆอนีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 206.

(2) ร้อดดุลมุห์ต้าจ อะลา ดุรริลมุคต้าร, มุหัมมัด อะมีน, สนพ.ดาร อาลิม กุตุบ, ริยาด, ตีพิมพ์ปี 2003, เล่มที่ 2, หน้า 495.

"(และนักวิชาการผู้ทรงธรรมในยุคก่อน) ซึ่งพวกเขาคืออัครสาวก (ได้ทำการละหมาดตะรอเวี้ยะห์กันในยุคนั้น) คือยุคในการปกครองของท่านอุมัร บิน อัลค้อฏฏ้อบ ด้วยคำสั่งใช้ของท่านดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ (ซึ่งได้ทำการละหมาดกันในมัสญิด 20 รอกะอัต) ดังกล่าวนี้คือทัศนะที่ถูกเลือกโดยท่านอบู หะนีฟะฮ์และอัชชาฟิอีย์และอะห์มัด และเป็นสิ่งที่ถูกปฏิบัติกันสืบมาจนถึงทุกวันนี้ในทุกมุมเมือง"[1]

ส่วนด้านของอัชชาฟิอียะฮ์ ชัดเจนว่าละหมาดอัตตะรอเวี้ยะห์มี 20 รอกะอัต ไม่รวมละหมาดวิติร

مذهبنا أنها عشرون ركعة بعشر تسليمات غير الوتر وذلك خمس ترويحات والترويحة أربع ركعات بتسليمتين هذا مذهبنا وبه قال أبو حنيفة وأصحابه وأحمد وداود وغيرهم

"และในแนวทางของเรา (คือ อัชชาฟิอียะฮ์) ละหมาดตะรอเวี้ยะห์มี 20 รอกะอัต ด้วยกับ 10 สลาม โดยไม่รวมกับละหมาดวิติร ดังกล่าวนี้คือแนวทางของเราและเป็นทัศนะของอบู หะนีฟะฮ์และนักวิชาการอัลหะนาฟียะฮ์และอะห์มัดและดาวูด อัศศอฮีรีย์และท่านอื่นๆ"[2]

ดังกล่าวนี้คือทัศนะของนักวิชาการทั้ง 4 แนวทางจากตำราที่ถูกยึดถือต่อประเด็นจำนวนรอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ แน่นอนว่ามี 20 รอกะอัต ซึ่งแทบจะเป็นมติเอกฉันท์ของนักวิชาการ โดยมีนักวิชาการบางท่านเท่านั้นที่มีความเห็นว่าละหมาดตะรอเวี้ยะห์มีไม่ถึง 20 รอกะอัต

(1) อัลฟะวากิฮ์ อัดดะวานีย์ อะลา ริซาละฮ์ อิบนุ อบี ซัยด์ อัลกอยรอวานีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 490.

(2) อัลมัจมุอ์ ชัรห์ อัลมุฮัซซับ, มุห์ยุดดีน อบู ซะการียา ยะห์ยา บิน ชัรฟุดดีน อันนะวาวีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 39, ตุห์ฟะตุลมุห์ต้าจ บิชัรห์ อัลมินฮ้าจ,ชิฮาบุดดีน อะห์มัด อิบนุ หะญัร อัลฮัยตะมีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 270, หะวาชีย์ อัลอับบาดีย์ วะอิบนุ กอเซม อัลอับบาดีย์ อะลาตุห์ฟะตุลมุห์ต้าจ, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 548.

จำนวนละหมาดตะรอเวี้ยะห์ในด้านหะดีษ

ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่าหะดีษที่ระบุจำนวนรอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ **“อย่างชัดเจน”** ถึงท่านนบี ﷺ นั้นไม่มีหะดีษศอเฮี้ยะห์แม้แต่บทเดียว

แต่ที่เป็นประเด็นกันคือ การละหมาดตะรอเวี้ยะห์ในสมัยของท่านอุมัร ที่ท่านอุบัย บิน กะอับ ได้นำละหมาดนั้น มีจำนวนกี่รอกะอัต ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1-จำนวน 11 รอกะอัต

สายรายงานที่ 1 บันทึกโดยท่านอิหม่ามมาลิกในหนังสือมุวัฏเฏาะอ์ของท่าน ด้วยสายรายงานจากอบู มุศอับและยะห์ยาระบุว่า :

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّهُ قَالَ: أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَتَمِيمًا الدَّارِيَّ أَنْ يَقُومَا لِلنَّاسِ بِإِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً

“รายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ จากซาอิบ บิน ยะซี้ด เขาได้กล่าวว่า : ท่านอุมัร บิน อัลค้อฏฏ้อบ ได้สั่งใช้ให้ท่านอุบัย บิน กะอับ และท่านตะมีม อัดดารีย์ เป็นอิหม่ามนำผู้คนละหมาด (ตะรอเวี้ยะห์) 11 รอกะอัต”(1)

จากสายรายงานของอิหม่ามมาลิกตรงนี้ก็บันทึกโดยอัลฟิรยาบีย์ในหนังสืออัซซิยาม(2) และอิหม่ามอันนะซาอีย์ในสุนันของท่าน(3) และท่านอิหม่ามอัฏฏ็อหาวีย์(4) และอัลบัยฮะกีย์ในสุนันอัลกุบรอ(5) ด้วยสำนวนเดียวกัน

และสายรายงานที่ 2 บันทึกโดยอิบนุ อบี ชัยบะฮ์ในมุศอนนัฟของท่าน ผ่านทางยะห์ยา บิน ซะอี๊ด อัลก้อฏฏอน จากมุหัมมัด บิน ยูซุฟด้วยสำนวน

أَنَّ عُمَرَ جَمَعَ النَّاسَ عَلَى أُبَيٍّ وَتَمِيمٍ فَكَانَا يُصَلِّيَانِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً

“ท่านอุมัรได้รวบรวมผู้คนให้ท่านอุบัยและท่านตะมีม (นำละหมาด) ซึ่งท่านทั้งสองได้ละหมาด 11 รอกะอัต”(6)

และสายรายงานที่ 3 บันทึกโดยสะอี๊ด บิน มันศูร ในสุนันของท่านที่ถ่ายทอดโดยอัซซุยูฏีย์ด้วยสำนวนที่ต่างกัน

(1) อัลอิสติซก้าร อัลญามิอ์ ลิมะสาฮิบ ฟุกอฮาอ์ อัลอัมศ้อร, อบู อุมัร ยูซุฟ อิบนุ อับดิลบัร, สนพ.อัลกุตัยบะฮ์, เบรุต, ตีพิมพ์ปี 1993, เล่มที่ 5, หน้า 151.

(2) อัซซิยาม, อบู บักร์ ญะอ์ฟัร อัลฟิรยาบีย์, สนพ.อัดดาร อัสสละฟียะฮ์, มุมไบ, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1992, หน้า 129.

(3) อัสสุนัน อัลกุบรอ, อบู อับดุรเราะห์มาน อันนะซาอีย์, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, ตรวจทานโดยอับดุลลอฮ์ บิน อับดุลมุห์ซิน อัตตุรกีย์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 2001, เล่มที่ 4, หน้า 424.

(4) ชัรห์ มะอานีย์ อัลอาษ้าร, อบู ญะอ์ฟัร อัฏฏอฮาวีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เบรุต, เล่มที่ 1, หน้า 381.

(5) อัสสุนัน อัลกุบรอ, อบู บักร อะห์มัด บิน หุเสน อัลบัยฮะกีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 698.

(6) อัลมุศอนนัฟ, อิบนุ อบี ชัยบะฮ์ อัลกูฟีย์, สนพ.ชัรกะฮ์ ดารอัลกิบละฮ์, ตรวจทานโดยมุหัมมัด เอาวามะฮ์, เล่มที่ 5, หน้าที่ 220.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ ، حَدَّثَنِي محمد بن يوسف : سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ : كُنَّا نَقُومُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِإِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً

"ได้บอกเล่าแก่เราโดยอับดุลอะซี้ซ บิน มุหัมมัด จากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ ฉันได้ยินอัซซาอิบ บิน ยะซี้ดกล่าวว่า : เราได้ทำการละหมาดในสมัยของท่านอุมัร บิน อัลคอฏฏ้อบ ด้วยจำนวน 11 รอกะอัต"(1)

2-จำนวน 13 รอกะอัต

บันทึกโดยมุหัมมัด บิน นัสร์ อัลมัรวะซีย์ว่า :

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ جَدِّهِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي فِي زَمَنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي رَمَضَانَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً

"ได้บอกเล่าแก่เราโดยมุหัมมัด บิน ยูซุฟ จากปู่ของเขา อัซซาอิบ บิน ยะซีด ได้กล่าวว่า เราได้ทำการละหมาดในสมัยของท่านอุมัรในเดือนรอมฎอน 13 รอกะอัต"(2)

3- จำนวน 20 รอกะอัตขึ้นไป

หะดีษที่กล่าวถึง 20 รอกะอัตส่วนใหญ่จะรายงานผ่านท่านยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ เป็นหลัก ผ่านทางอัซซาอิบ บิน ยะซี้ด ส่วนหะดีษที่รายงานถึง 11 และ 13 รอกะอัต จะผ่านทางท่านมุหัมมัด บิน ยูซุฟ ผ่านทางอัซซาอิบ

สายรายงานที่ 1 บันทึกโดยอัลบัยฮะกีย์ ท่านได้ระบุว่า :

حَدَّثَنَا مُحَمَّد بن جَعْفَر قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيد بن خصيفة عن السائب بن يزيد قال: كُنَّا نَقُوْم فِي زَمَان عُمَرَ بن الخَطَّاب بِعِشْرِيْن رَكعَة وَالْوِتْر

"ได้บอกเล่าแก่เราโดยมุหัมมัด บิน ญะอ์ฟัร จากยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ จากอัซซาอิบ บิน ยะซี้ด ท่านได้กล่าวว่า พวกเราได้ทำการละหมาดกันในสมัยของท่านอุมัร ในเดือนรอมฎอน 20 รอกะอัต และละหมาดวิติร"(3)

---

(1) อัลหาวีย์ ลิลฟะตาวี, ญะลาลุดดีน อัซซุยูฏีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 337.

(2) กิยามุ รอมฎอน, มุหัมมัด บิน นัสร์ อัลมัรวะซีย์, สนพ.ดารุลเอี้ยะอ์ติศอม, หน้า 51.

(3) มะริฟะตุสสุนัน วัลอาษ้าร, อบู บักร อะห์มัด บิน อัลหุซัยน์ อัลบัยฮะกีย์,ตรวจทานโดยอับดุลมุอ์ฏีย์ อะมีน, สนพ.ดารอัลวะอีย์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1991, เล่มที่ 4, หน้า 42.

สายรายงานที่ 2 บันทึกโดยอัลฟิรยาบีย์ ท่านได้ระบุไว้ว่า :

أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ خُصَيْفَةَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانُوا يَقُومُونَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي رَمَضَانَ عِشْرِينَ رَكْعَةً

"ยะซี้ด บิน ฮารูน ได้บอกเล่าแก่เรา เล่าโดยอิบนุ อบี ซิอ์บฺ จากอิบนุ คุศอยฟะฮ์ จากอัซซาอิบ ท่านได้กล่าวว่า บรรดาผู้คนในสมัยของท่านอุมัรได้ทำการละหมาดในเดือนรอมฎอน 20 รอกะอัต"(1)

สายรายงานที่ 3 บันทึกโดยท่านอบุลกอเซม อับดุลลอฮ์ อัลบะฆอวีย์ ท่านได้ระบุว่า :

حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، أَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : كَانُوا يَقُومُونَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً

"อลีย์ได้บอกเล่าแก่เรา จากท่านอิบนุ อบี ซิอ์บฺ จากยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ จากอัซซาอิบ -ตามสำนวนที่ก่อนหน้าได้ระบุไปแล้ว-"(2)

สายรายงานที่ 4 บันทึกโดยอับดุรรอซซ้าก จากสายของมุหัมมัด บิน ยูซุฟที่เคยรายงาน 11 รอกะอัต และ 13 รอกะอัต

عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ، وَغَيْرِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ جَمَعَ النَّاسَ فِي رَمَضَانَ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ، وَعَلَى تَمِيمٍ الدَّارِيِّ عَلَى إِحْدَى وَعِشْرِينَ رَكْعَةً

"จากดาวู้ด บิน ก้อยส์ และท่านอื่นๆ รายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ จากอัซซาอิบ บิน ยะซี้ด กล่าวว่า ท่านอุมัรได้รวบรวมผู้คน (ที่ละหมาดกันอย่างกระจัดกระจายให้เป็นหนึ่งเดียว) ในเดือนรอมฎอน โดยให้อุบัยและอัดดารีย์เป็นผู้นำละหมาด จำนวน 21 รอกะอัต"(3)

จากการสังเกตุสายรายงานที่ 2 และ 3 จะระบุสำนวนตรงกัน เว้นแต่ สายรายงานที่ 1 ที่มีสำนวนแตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้กับสายรายงานที่ 2-3 ส่วนสำนวนสายรายงานที่ 4 ก็ใกล้เคียงกับสายรายงานที่ 1 ของ 11 รอกะอัต

---

(1) อัศศิยาม, อบู บักร์ ญะอ์ฟัร อัลฟิรยาบีย์, สนพ.อัดดาร อัสสละฟียะฮ์, มุมไบ, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1992, หน้า 131.

(2) อัลญะดิย้าต, อบุล กอเซม อับดุลลอฮ์ อัลบะฆอวีย์, ตรวจทานโดยริฟอัต เฟาซีย์ อับดุลมุฏฏอลิบ, สนพ.มักตะบะฮ์ อัลคอนญีย์, ไคโร, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1994, หน้า 340, สุนัน อัลกุบรอ, อบู บักร อะห์มัด บิน อัลหุซัยน์ อัลบัยฮะกีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 699.

(3) อัลมุศอนนัฟ, อบู บักร อับดุรรอซซ้าก อัศศอนอานีย์, ตรวจทานโดยหะบีบุรเราะห์มาน อัลอะอ์ศอมีย์, สนพ.อัลมักตับ อัลอิสลามีย์, เบรุต, เลบานอน, เล่มที่ 4, หน้า 260.

บทวิเคราะห์

ในบทวิเคราะห์นี้ เราจะยกคำกล่าวของ 2 ท่านหลักๆมาพิจารณาถึงจำนวนละหมาดตะรอเวี้ยะห์ และลงลึกถึงการวิพากษ์และวิเคราะห์นักรายงานหะดีษนั่นคือ ท่านชัยค์อัลบานีย์และชัยค์มุบารอกะฟูรีย์

1.ท่านอัลมุบารอกะฟูรีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า :

قُلْتُ : الْقَوْلُ الرَّاجِحُ الْمُخْتَارُ الْأَقْوَى مِنْ حَيْثُ الدَّلِيلُ هُوَ هَذَا الْقَوْلُ الْأَخِيرُ الَّذِي اخْتَارَهُ مَالِكٌ لِنَفْسِهِ ، أَعْنِي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، وَهُوَ الثَّابِتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- بِالسَّنَدِ الصَّحِيحِ ، بِهَا أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ -رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ- ، وَأَمَّا الْأَقْوَالُ الْبَاقِيَةُ فَلَمْ يَثْبُتْ وَاحِدٌ مِنْهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- بِسَنَدٍ صَحِيحٍ وَلَا ثَبَتَ الْأَمْرُ بِهِ عَنْ أَحَدٍ مِنَ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ

“ฉันขอกล่าวว่า : ทัศนะที่มีน้ำหนักกว่าในด้านของหลักฐานและเป็นที่ทัศนะถูกเลือก คือทัศนะหลัง อีกทั้งยังเป็นทัศนะที่ท่านอิหม่ามมาลิกเลือกสำหรับตัวท่านเอง ฉันหมายถึงทัศนะ 11 รอกะอัต ซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้ถูกยืนยันจากท่านรอซู้ล ﷺ ด้วยสายรายงานที่ศอเฮี้ยะห์ แล้วยังเป็นสิ่งที่ท่านอุมัรได้สั่งใช้ด้วย ส่วนทัศนะที่เหลือ (คือ 20,21,23 ขึ้นไป) ไม่มีหะดีษที่ศอเฮี้ยะห์มายืนยันเลยแม้แต่หะดีษเดียว ว่ามาจากการกระทำของท่านรอซู้ล ﷺ และจากคำสั่งของคนใดคนหนึ่งจากคอลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมด้วยสายรายงานที่ศอเฮี้ยะห์”

ซึ่งเราจะมาเจียระไนกันว่าที่ท่านกล่าวไว้ตรงนี้ถูกต้องหรือไม่?

1.1 ท่านอัลมุบาร้อกได้ระบุเอาไว้ว่า :

وَاسْتَدَلَّ لَهُمْ أَيْضًا بِمَا رَوَى الْبَيْهَقِيُّ فِي سُنَنِهِ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : كُنَّا نَقُومُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً وَالْوِتْرِ وَصَحَّحَ إِسْنَادَهُ السُّبْكِيُّ فِي شَرْحِ الْمِنْهَاجِ وَعَلِيٌّ الْقَارِي فِي شَرْحِ الْمُوَطَّأِ

“และพวกเขาได้อ้างหลักฐานที่รายงานโดยอัลบัยฮะกีย์ในสุนันของท่านจากอัซซาอิบ บินยะซี้ด ว่า พวกเราได้ทำการละหมาดในสมัยของท่านอุมัร 20 รอกะอัตตามด้วยวิติร ท่านอัซซุบกีย์ให้ทัศนะว่าศอเฮีเยะห์ในหนังสืออธิบายตำราอัลมินฮาจ และท่านอลีย์ อัลกอรีย์ก็ได้ให้ทัศนะว่าศอเฮี้ยะห์เช่นกันในตำราอธิบายอัลมุวัฏเฏาะอ์”

قُلْتُ : فِي سَنَدِهِ أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ وَاسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ النِّيمَوِيُّ فِي تَعْلِيقِ آثَارِ السُّنَنِ : لَمْ أَقِفْ عَلَى مَنْ تَرْجَمَ لَهُ ، انْتَهَى . قُلْتُ لَمْ أَقِفْ أَنَا أَيْضًا عَلَى تَرْجَمَتِهِ مَعَ التَّفَحُّصِ الْكَثِيرِ وَأَيْضًا فِي سَنَدِهِ أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ شَيْخُ الْبَيْهَقِيِّ وَلَمْ أَقِفْ عَلَى مَنْ وَثَّقَهُ

“ฉัน (คือ ท่านอัลมุบาร้อก) ขอกล่าวว่า : ในสายรายงานดังกล่าวมีนักรายงานคนหนึ่ง

คือ อบู อุษมาน อัลบัศรีย์ ซึ่งเขามีนามว่า อัมรู บิน อับดุลลอฮ์ ซึ่งท่านอันนัยมะวีย์ได้กล่าวเอาไว้ว่า : ฉันไม่พบผู้ที่บันทึกประวัติของเขา (กล่าวคือไม่ทราบสถานะเลย) ฉัน (คือ ท่านอัลมุบาร้อก) ขอกล่าวว่า ก็ไม่พบเช่นกัน เกี่ยวกับประวัติของเขา ทั้งที่มีการตรวจสอบจากตำราอย่างมากมายแล้วก็ตาม และเช่นกันในสายรายงานนี้มีผู้ชื่อ อบู ฏอฮิร อัลฟะกีฮ์ ครูของอัลบัยฮะกีย์ ฉันไม่พบเจอประวัติของเขาว่าผู้ใดให้ความน่าเชื่อเขา”

ข้อโต้แย้ง

ท่านอิหม่ามอัซซะฮะบีย์ได้กล่าวถึงท่านอบู อุษมาน อัลบัศรีย์ไว้ในหนังสือตัซกิเราะตุลหุฟฟ้าศ และประวัติฉบับเต็มในหนังสือซิยัรของท่าน[1]

ส่วนท่านอบู ฏอฮิร อัลฟะกีฮ์ ครูของท่านอิหม่ามอัลบัยฮะกีย์ มีชื่อว่า มุหัมมัด บิน มุหัมมัด บิน มะห์มิช ท่านอิหม่ามอัซซุบกีย์ ได้ลงประวัติท่านเอาไว้ในหนังสือฏอบะก้อตของท่าน[2] และท่านอัซซะฮะบีย์ได้ลงประวัติไว้ในหนังสืออัซซิยัร[3] และในหนังสือของท่านอัศศอฟดีย์[4] และหนังสืออิตฮาฟุลมุรตะกีย์ บิตารอญิม ชุยู้ค อัลบัยฮะกีย์

ดังนั้น ทั้งสองท่านที่ท่านอัลมุบาร้อกได้วิพากษ์ไว้เพื่อบ่งชี้ว่าสองท่านนี้เป็นผู้ที่ระบุสถานะไม่ได้หรือมัจฮู้ล ทำให้หะดีษฎออีฟ จึงถูกโต้แย้งให้ตีตกไป เพราะมีนักวิชาการได้ระบุประวัติเอาไว้และทั้งสองท่านก็มีความน่าเชื่อถือ และเมื่อเราพบประวัติทั้งสองท่านแล้ว หะดีษต้นนี้ก็ยังคงมีสถานะศอเฮี้ยะห์อยู่

<u>1.2 ท่านอัลมุบาร้อกได้ระบุว่า :</u>

فَإِنْ قُلْتَ : رَوَى الْبَيْهَقِيُّ هَذَا الْأَثَرَ بِسَنَدٍ آخَرَ بِلَفْظِ قَالَ : كَانُوا يَقُومُونَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ -رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً وَصَحَّحَ إِسْنَادَهُ النَّوَوِيُّ وَغَيْرُهُ

“หากท่านอ้างว่า ท่านอัลบัยฮะกีย์ได้รายงานอะษัรนี้ (คือ 20 รอกะอัต) อีกสายรายงานหนึ่งด้วยสำนวนที่ว่า : พวกเขาได้ทำการละหมาดในสมัยของท่านอุมัร ในเดือนรอมฎอน 20 รอกะอัต ซึ่งท่านอันนะวาวีย์และท่านอื่นๆให้สถานะสายรายงานศอเฮี้ยะห์เอาไว้”

---

(1) ซิยัร อัลอะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, ชัมซุดดีน มุหัมมัด บิน อุษมาน, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏ และคณะ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 15, หน้า 364, อัลมุนตะค้อบ มิน มุอ์ญัม ชุยู้ค อัซซัมอานีย์, เล่มที่ 1, หน้า 380.

(2) ฏอบะก้อต อัชชาฟิอียะฮ์ อัลกุบรอ,อับดุลวะฮาบ บิน อลีย์ อัลกาฟีย์ อัซซุบกีย์, ตรวจทานโดยมะห์มู้ด มุหัมมัด อัฏฏอนาฮีย์, สนพ.ดารุลฮะญัร, เล่มที่ 4, หน้า 198,

(3) ซิยัร อัลอะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, ชัมซุดดีน มุหัมมัด บิน อุษมาน, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏ และคณะ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 17, หน้า 286

(4) อัลวาฟีย์ บิลวะฟาย้าต, ศอลาหุดดีน คอลีล อัศศอฟดีย์, สนพ.ดารเอี้ยะห์ยาอ์ อัตตุรอซ, เล่มที่ 1, หน้า 209.

قُلْتُ : فِي إِسْنَادِهِ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ فَنْجُويَهِ الدَّيَنَوَرِيُّ ، وَلَمْ أَقِفْ عَلَى تَرْجَمَتِهِ ، فَمَنْ يَدَّعِي صِحَّةَ هَذَا الْأَثَرِ فَعَلَيْهِ أَنْ يُثْبِتَ كَوْنَهُ ثِقَةً

"ฉันขอกล่าวว่า ในสายรายงานนี้มีอบู อับดุลลอฮ์ บิน ฟันญุวัยฮ์ อัดดัยนะวะรีย์ และฉันไม่พบผู้ใดบันทึกประวัติของเขา ดังนั้นผู้ใดที่ให้สถานะศอเฮี้ยะห์กับอะษัรบทนี้ ก็จงหาหลักฐานที่ยืนยันสถานะความน่าเชื่อถือของเขามา"

ข้อโต้แย้ง

นักรายงานท่านนี้ท่านอัซซะฮะบีย์ได้บันทึกไว้ในหนังสือซิยัรของท่าน[1] และยังมีบันทึกไว้ในหนังสือของท่านอิบนุลอิม้าด[2] ซึ่งเพียงแค่นี้ก็ยืนยันได้ว่าท่านอิบนุ ฟันญุวัยฮ์มีผู้ยืนยันความน่าเชื่อถือให้แล้ว คำกล่าวอ้างของท่านมุบาร้อกจึงตกไป และตัวอะษัรยังคงมีความศอเฮี้ยะห์อยู่

2. ท่านชัยค์อัลบานีย์วิจารณ์หะดีษ

<u>2.1 ในสายรายงานอิบนุ คุศอยฟะฮ์ท่านชัยค์อัลบานีย์ไว้ว่า :</u>

أن ابن خصيفة هذا وإن كان ثقة فقد قال فيه الإمام أحمد في رواية عنه منكر الحديث ولهذا أورده الذهبي في الميزان ففي قول أحمد هذا إشارة إلى أن ابن خصيفة قد ينفرد بما يروه الثقات. . . وقد رواه عنه محمد بن يوسف وابن خصيفة واختلفا عليه في العدد فالأول قال عنه (١١) والآخر قال (٢٠) والراجح قول الأول لأنه أوثق منه فقد وصفه الحافظ ابن حجر بأنه ثقة ثبت واقتصر في الثاني على قوله ثقة

"อิบนุ คุศอยฟะฮ์ ถึงแม้ว่าจะมีความน่าเชื่อถือ แต่ท่านอิหม่ามอะห์มัดได้กล่าวถึงเขาว่า มุงกัร หะดีษ ด้วยเหตุนี้ท่านอิหม่ามอัซซะฮะบีย์ก็ได้บันทึกไว้ในหนังสืออัลมีซาน ดังนั้นคำกล่าวของท่านอิหม่ามอะห์มัดตรงนี้เอง ชี้ให้เห็นว่า อิบนุ คุศอยฟะฮ์ รายงานมาโดดเดี่ยวขัดแย้งกับบรรดานักรายงานที่มีความน่าเชื่อถือ. . . และมีผู้รายงานจากเขา (จากอัซซาอิบ) คือมุหัมมัด บิน ยูซุฟ (อีกท่าน) และอิบนุ คุศอยฟะฮ์ด้วย ซึ่งขัดแย้งกันในเรื่องจำนวนรอกะอัต สายของอิบนุ ยูซุฟ มี 11 และอิบนุ คุศอยฟะฮ์ที่ 20 รอกะอัต และทัศนะที่มีน้ำหนักคือทัศนะแรก 11 รอกะอัต เพราะมีความน่าเชื่อถือกว่า ท่านอัลฮาฟิศอิบนุ หะญัร ได้ให้สถานะอิบนุ ยู

(1) ซิยัร อัลอะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, ชัมซุดดีน มุหัมมัด บิน อุษมาน, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏ และคณะ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 17, หน้า 286.

(2) ชัซรอตุสสะฮับ ฟี อัคบ้าริมันสะฮับ, อิบนุลอิม้าด - ชิฮาบุดดีน อับดุลหัย อัลหัมบาลีย์, สนพ.ดาร อิบนุ กะษีร, เล่มที่ 5, หน้า 74.

ซุฟไว้ว่า มีความน่าเชื่อ มีความมั่นคง (แม่นยำในการรายงานหะดีษ) ส่วนอิบนุ คุศอยฟะฮ์ ท่านอิบนุ หะญัรกล่าวเพียงแค่ เขามีความน่าเชื่อถือ”

ข้อโต้แย้ง

ท่านอิบนุ คุศอยฟะฮ์ ท่านอิหม่ามอะห์มัด ได้กล่าวไว้ในอีกสายรายงานหนึ่งว่า :

قال أَبُو بكر الأثرم: عَن أحمد بْن حنبل، وأبو حاتم، والنَّسَائِي: ثقة

“ท่านอบู บักร อัลอัซรอม รายงานจากอะห์มัด บิน หัมบัล และอบู ฮาติม และอันนะซาอีย์ว่า เขามีความน่าเชื่อถือ”(1)

และอีกรายงานหนึ่งจากอัลอัซรอมที่บันทึกโดยอบู ฮาติม อัรรอซีย์ระบุว่า :

سألت أبا عبد الله عن يزيد بن خصيفة فقال: ثقة ثقة

“ฉันได้ถามอบู อับดุลลอฮ์ (คืออิหม่ามอะห์มัด) ถึงสถานะของยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ ท่านกล่าวว่า เขามีความน่าเชื่อถือ (ท่านได้กล่าวย้ำ 2 ครั้ง)”

และจากอีกสายรายงานหนึ่งระบุว่า :

سألته عن يزيد بن خصيفة، قال: ما أعلم إلا خيرا

“ฉันได้ถามเขา (อิหม่ามอะห์มัด) ถึงสถานะของยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ เขากล่าวว่า ฉันไม่รู้สิ่งใดนอกจากความดีงามเท่านั้น”(2)

ส่วนคำกล่าวที่ชัยค์อัลบานีย์ระบุมาว่า **“มุงกัร หะดีษ”** นั้น ท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ได้กล่าวเอาไว้ว่า :

هذه اللفظة يطلقها أحمد على من يغرب من أقرانه بالحديث عرف ذلك بالاستقراء من حاله، وقد احتج بابن خصيفة مالك والأئمة كلهم

“สำนวนดังกล่าวนี้ (คือ สำนวนมุงกัรหะดีษ) ท่านอิหม่ามอะห์มัด ใช้ในกรณีที่นักรายงานรายงานหะดีษมาในลักษณะที่แปลกแยกไปจากคนอื่นจากนักรายงานในสมัยเดียวกัน ซึ่งจะรู้ได้จากการตรวจสอบสภาพการณ์ของผู้รายงาน ซึ่งหะดีษที่รายงานโดยอิบนุ คุศอยฟะฮ์นี้ ท่านอิหม่ามมาลิก และนักวิชาการระดับแนวหน้าทุกท่านนำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงกัน”(3)

(1) ตะฮ์ซีบุลกะมาล ฟีอัสมาอ์ อัรริญาล, ญะมาลุดดีน อัลมิซซีย์, ตรวจทานโดยบัชช้าร อิว้าด มะอ์รูฟ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 32, หน้า 173.

(2) อัลอิลัล วามะริฟะตุรริญาล ลิอะห์มัด, อะห์มัด บิน มุหัมมัด บิน หัมบัล, สนพ.อัลมักตับ อัลอิสลามีย์, เบรุต, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1988, เล่มที่ 2, หน้า 490.

(3) ฮุดา อัซซารีย์ ลิมุก้อดดิมะฮ์ ฟัตหุลบารีย์, อะห์มัด บิน หะญัร อัลอัสกอลานีย์, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏและคณะ, สนพ.มุอัซซะ

และสำนวนที่ท่านอิหม่ามอะห์มัดใช้ ก็มิใช่สำนวนที่เกี่ยวข้องกับการตำหนินักรายงานแต่อย่างใด

ดังนั้น ถ้าหากนำคำกล่าวของท่านอิหม่ามอะห์มัดมาเทียบกับมุหัมมัด บิน ยูซุฟแล้ว อิบนุ คุศอยฟะฮ์ ย่อมมีความน่าเชื่อถือมากกว่า

2.2 ชัยค์อัลบานีย์ได้กล่าวต่อไปว่า :

أن ابن خصيفة اضطرب في روايته العدد فقال إسماعيل بن أمية أن محمد بن يوسف ابن أخت السائب بن يزيد أخبره (قلت: فذكر مثل رواية مالك عن ابن يوسف ثم قال ابن أمية) : قلت: أو واحد وعشرين؟ قال: (يعني محمد بن يوسف) : لقد سمع ذلك عن السائب بن يزيد - ابن خصيفة؟ فسألت (السائل هو إسماعيل بن أمية) يزيد بن خصيفة؟ فقال: حسبت أن السائب قال: أحد وعشرين

"อิบนุ คุศอยฟะฮ์นั้นมีการสับสนในสายรายงานที่รายงานเกี่ยวกับจำนวนรอกะอัต ปรากฏว่าอิสมาอีล บิน อุมัยยะฮ์ ระบุว่า มุหัมมัด บิน ยูซุฟ ผู้เป็นหลานของอัซซาอิบ บิน ยะซี๊ด ได้บอกแก่เขาว่า (สายรายงานเดียวกันกับมาลิกรายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ) ท่านอิบนุ อุมัยยะฮ์ระบุว่า (รอกะอัตมี 11) หรือมี 20 รอกะอัต? มุหัมมัด บิน ยูซุฟ เขากล่าวว่า : ฉันได้ฟังหะดีษดังกล่าวมาจากอิบนุ คุศอยฟะฮ์และฉัน (คือ อิบนุ อุมัยยะฮ์) ได้ถามยะซี๊ด (ว่ามี 11 รอกะอัต หรือ 20 รอกะอัต) เขากล่าวว่า ฉันคิดว่า อัซซาอิบ กล่าวว่า ละหมาดตะรอเวี้ยะห์มี 21 รอกะอัต"

ชัยค์อัลบานีย์กล่าวต่อไปว่า :

فقوله في هذه الرواية أحد وعشرين على خلاف الرواية السابقة: عشرين وقوله في هذه حسبت أي ظننت دليل على اضطراب ابن خصيفة في رواية هذا العدد وإنه كان يرويه على الظن لا على القطع لأنه لم يكن قد حفظه جيدا

"และคำกล่าวในสายราย 21 รอกะอัตนี้ ก็ไปขัดแย้งกับสายรายงานที่ผ่าน (ที่เราได้กล่าวผ่านมาแล้ว) ที่ระบุ 20 รอกะอัต และในคำกล่าวของอิบนุ คุศอยฟะฮ์ที่ว่า "**ฉันคิดว่า**" หมายถึง ฉันสงสัย ณ จุดนี้ยกเป็นหลักฐานได้ว่า อิบนุ คุศอยฟะฮ์มีความสับสับในรายงานเกี่ยวกับจำนวนรอกะอัต ซึ่งเขารายงานมาโดยเป็นเพียงข้อสันนิฐาน ไม่ใช่องค์ความรู้ที่เด็ดขาด เพราะเขาไม่มีความจำที่ดีเยี่ยม"

ซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 476.

ข้อโต้แย้ง

ประเด็นเรื่องจำนวนรอกะอัต 20 หรือ 21 หรือ 23 รอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ ไม่สามารถจะเอามาเกี่ยวข้องกับหะดีษมุฎฏอริบได้ ในส่วนที่เพิ่มเกินมากกว่า 20 รอกะอัตนั้น อัลฮาฟิศ อิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ได้อธิบายเอาไว้ว่า :

وَالاخْتِلَافُ فِيمَا زَادَ عَنِ الْعِشْرِينَ رَاجِعٌ إِلَى الاخْتِلَافِ فِي الْوِتْرِ ، وَكَأَنَّهُ كَانَ تَارَةً يُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ وَتَارَةً بِثَلَاثٍ

"ในส่วนข้อแตกต่างจำนวนรอกะอัตที่เพิ่มมากกว่า 20 รอกะอัตนั้น ต้องย้อนกลับไปดูประเด็นจำนวนที่เพิ่มมากน้อยแตกต่างกันของละหมาดวิติร บางครั้งก็มี 1 รอกะอัต และบางครั้งก็มี 3 รอกะอัต"(1)

ท่านบัดรุดดีน อัลอัยนีย์ได้กล่าวเอาไว้ว่า :

فَإِنْ قُلْتَ : رَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقِ فِي (الْمُصَنَّفِ) ، عَنْ دَاوُد بْنِ قَيْسٍ، وَغَيْرِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ جَمَعَ النَّاسَ فِي رَمَضَانَ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ، وَعَلَى تَمِيمٍ الدَّارِيِّ عَلَى إِحْدَى وَعِشْرِينَ رَكْعَةً

"หากท่านอ้างว่า (ละหมาดตะรอเวี้ยะห์มี 20 รอกะอัต แต่) มีรายงานจากอับดุรรอซซ้าก ในมุศอนนัฟของท่าน จากดาวู้ด บิน กอยส์ และท่านอื่นๆ จากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ จากอัซซาอิบ บิน ยะซี้ด ว่า ท่านอุมัรได้ทำการรวบรวมผู้คนในเดือนรอมฎอนให้ละหมาดตามอุบัย บิน กะอับ และตะมีม อัดดารีย์จำนวน 21 รอกะอัต (ไม่ใช่ 20 รอกะอัต)"

قُلْتُ : قَالَ ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ : هُوَ مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّ الْوَاحِدَةَ لِلْوِتْرِ ، وَقَالَ ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ : وَرَوَى الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : كَانَ الْقِيَامُ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ ، رَكْعَةً . قَالَ ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ : هَذَا مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّ الثَّلَاثَ لِلْوِتْرِ

"ฉัน (คือท่านอัลอัยนีย์) ขอกล่าวว่า ท่านอิบนุ อับดิลบัร ได้กล่าวว่า ตีความได้ว่าอีกหนึ่งรอกะอัตที่เพิ่มมาคือละหมาดวิติร และท่านอิบนุ อับดิลบัรยังได้กล่าวว่า และมีรายงานจากอัลฮาริศ บิน อับดุรเราะห์มาน บิน อบี ซุบ้าบ จากอัซซาอิบ กล่าวว่า การละหมาด (ตะรอเวี้ยะฮ์) ในสมัยของท่านอุมัรมี 23 รอกะอัต ท่านอิบนุ อับดิลบัรได้กล่าวว่า : 3 รอกะอัตที่เพิ่มมานั้น ตีความได้ว่าเป็นวิติร"

---

(1) ฟัตหุล บารีย์ ชัรห์ ศอเฮี้ยะห์ อัลบุคอรีย์, อะห์มัด บิน หะญัร อัลอัสกอลานีย์, ตรวจทานโดนอับดุลกอดิร อัลหัมด์, สนพ.มักตะบะฮ์ มะลิก อัลฟะฮัด อัลวะฏอนียะฮ์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 2001, เล่มที่ 4, หน้า 298.

وَقَالَ شَيْخُنَا : وَمَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ فِي الْحَدِيثَيْنِ صَحِيحٌ بِدَلِيلِ مَا رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرٍ مِنْ رِوَايَةِ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُومُونَ فِي رَمَضَانَ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

“และครูของเรา (คือท่านอิหม่ามอัลอิรอกีย์) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ถูกตีความไว้ในหะดีษสองต้นดังกล่าวถือว่าถูกต้องด้วยกับหลักฐานที่รายงานมาโดยมุหัมมัด บิน นัสร์ จากสายรายงานยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ จากอัซซาอิบ กล่าวว่า พวกเขาได้ทำการละหมาดในเดือนรอมฎอน 20 รอกะอัตในสมัยของท่านอุมัร”[1]

ในขณะเดียวกันสายรายงานของมุหัมมัด บิน ยูซุฟที่ชัยค์อัลบานีย์ได้ให้น้ำหนักเอาไว้กลับรายงานจำนวนรอกะอัตที่แตกต่างกันไว้ถึง 4 สายจากคนๆเดียว คือ 11 รอกะอัต และ 13 รอกะอัต และ 21 รอกะอัต และอีกต้นหนึ่งที่ท่านมุหัมมัด บิน ยูซุฟไม่ได้ระบุจำนวนรอกะอัตเอาไว้[2] ซึ่งเยอะกว่าสายรายงานของยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ แต่ชัยค์อัลบานีย์กลับไม่ได้ตัดสินว่าอิบนุ ยูซุฟคนนี้มุฎฏอริบ มีความสับสน

และเมื่อนำมาเทียบดูแล้ว สายรายงาน 21 รอกะอัตที่มุหัมมัด บิน ยูซุฟรายงานมา กลับเพิ่มน้ำหนักให้กับทัศนะ 20 รอกะอัต ตามด้วยสายรายงานของอิสมาอีล บิน อุมัยยะฮ์ รายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ ที่ชัยค์อัลบานีย์ตัดสินว่าศอเฮี้ยะห์เอาไว้

<u>2.3 ชัยค์อัลบานีย์ได้กล่าวต่อว่า :</u>

أن محمد بن يوسف هو ابن أخت السائب بن يزيد فهو لقرابته للسائب أعرف بروايته من غيره

“มุหัมมัด บิน ยูซุฟ คือ เป็นบุตรชายของน้องสาวของอัซซาอิบ เขาคือบุคคลที่ใกล้ชิดกับอัซซาอิบ และรู้จักสายรายจากเขามากกว่าผู้ใด”

ข้อโต้แย้ง

ข้อกล่าวอ้างดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ได้ เพราะอิบนุ คุศอยฟะฮ์เองก็เป็นบุคคลใกล้ชิดของอัซซาอิบ ท่านอัซซะฮะบีย์ได้กล่าวไว้ในซิยัรว่า :

وَخُصَيْفَةُ هُوَ أَخُو السَّائِبِ

“และคุศอยฟะฮ์เป็นพี่น้องของอัซซาอิบ”

---

(1) อุมดะตุลกอรีย์ ชัรห์ ศอเฮี้ยะห์ อัลบุคอรีย์, บัดรุดดีน มะห์มู้ด บิน อะห์มัด อัลอัยนีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 11, หน้า 179.

(2) ตะรี้ค อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวาเราะฮ์, อบู ซัยด์ อุมัร อัลบัศรีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 378.

ดังนั้นคำกล่าวอ้างของชัยค์อัลบานีย์ที่ว่า เพราะเป็นบุคคลใกล้ชิดกว่าจึงรู้จักสายรายงานดีกว่า จึงใช้ไม่ได้ในกรณีนี้

2.4 ชัยค์อัลบานีย์ ได้กล่าวว่า :

تضعيف الإمام الشافعي والترمذي لعدد العشرين عن عمر

هذا: وقد أشار الترمذي في سننه إلى عدم ثبوت عدد العشرين عن عمر وغيره من الصحابة فقال: روي عن علي وعمر وغيرهما من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم وكذلك قال الشافعي: في العشرين عن عمر كما نقله صاحبه المزني عنه في مختصره

"ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์และอัตติรมีซีย์ได้ตัดสินหะดีษ 20 รอกะอัตที่รายงานการปฏิบัติจากท่านอุมัรเป็นหะดีษฎออีฟ ท่านอัตติรมีซีย์ได้ระบุเอาไว้ในสุนันของท่าน ซึ่งเป็นการปฏิเสธความศอเฮี้ยะห์ของหะดีษตะรอเวี้ยะห์ 20 รอกะอัต จากท่าน อุมัร และศอฮาบัตท่านอื่นๆ ท่านกล่าวว่า ถูกรายงานจากท่านอลีย์และอุมัรและท่านอื่นๆจากอัครสาวกของท่านนบี ﷺ และขณะเดียวกันนั้นท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า มีรายงาน 20 รอกะอัต จากท่านอุมัร ดังที่ท่านอัลมุซานีย์ซึ่งเป็นสานุศิษย์ได้รายงานมาในมุคตะศ้อรอัลอุมของท่าน"

ข้อโต้แย้ง

ดังกล่าวเป็นเพียงแค่ประโยคส่วนหนึ่ง แต่หากเรากลับไปดูคำกล่าวฉบับเต็มจะเห็นว่าท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ยอมรับหะดีษที่รายงาน 20 รอกะอัต จากท่านอุมัร ท่านอิหม่ามอัลมุซานีย์ ได้ระบุไว้ในหนังสือของท่านว่า :

فَأَمَّا قِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ فَصَلاَةُ الْمُنْفَرِدِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ وَرَأَيْتهمْ بِالْمَدِينَةِ يَقُومُونَ بِتِسْعٍ وَثَلاَثِينَ ، وَأَحَبُّ إِلَيَّ عِشْرُونَ ; لِأَنَّهُ رُوِيَ عَنْ عُمَرَ وَكَذَلِكَ يَقُومُونَ بِمَكَّةَ وَيُوتِرُونَ بِثَلاَثٍ

"(ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์กล่าวว่า :) อนึ่งการละหมาดตะรอเวี้ยะห์ในเดือนรอมฎอน การละหมาดอย่างสันโดษเป็นสิ่งที่ฉันรักที่จะกระทำมากกว่า และฉันได้เห็นผู้คนที่เมืองมะดีนะฮ์ได้ทำการละหมาด 36 รอกะอัต แต่ฉันรักที่จะให้ละหมาด 20 รอกะอัตมากกว่า เพราะมีหะดีษที่ถูกรายงานมาจากอุมัร และฉันก็ได้เห็นผู้คนที่มักกะฮ์ได้ทำการละหมาดเช่นเดียวกันพร้อมกับละหมาดวิติร 3 รอกะอัต"[1]

(1) มุคตะซ้อร อัลมุซานีย์, อิสมาอีล บิน นะห์ยา อัลมุซานีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, พิมพ์ครั้ง 1, ปี 1998, หน้า 34, อัลหาวีย์ อัลกะบี้ร, อบุลหะซัน อลีย์ อัลมาวัรดีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1994, เล่มที่ 2, หน้า 291.

ส่วนสำนวนของท่านอิหม่ามอัตติรมีซีย์ ได้ระบุไว้ว่า :

وَأَكْثَرُ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَى مَا رُوِيَ عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَغَيْرِهِمَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِشْرِينَ رَكْعَةً وَهُوَ قَوْلُ الثَّوْرِيِّ وَابْنِ الْمُبَارَكِ وَالشَّافِعِيِّ وقَالَ الشَّافِعِيُّ وَهَكَذَا أَدْرَكْتُ بِبَلَدِنَا بِمَكَّةَ يُصَلُّونَ عِشْرِينَ رَكْعَةً

"นักวิชาการส่วนมากยึดถือกับสิ่งที่ถูกรายงาน จากท่านอุมัร ท่านอลีย์และท่านอื่นๆ จากบรรดาอัครสาวกของท่านนบี ﷺ ว่า (ละหมาดตะรอเวี้ยะห์) มี 20 ร็อกอะฮ์ และมันคือทัศนะของท่านซุฟยาน อัษเษารีย์, ท่านอิบนุ มุบาร้อก, ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ ทั้งนี้ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์กล่าวว่า เช่นนี้แหละ ที่ฉันได้พบเห็นการปฏิบัติที่เมืองมักกะฮ์ โดยพวกเขาได้ทำการละหมาด 20 รอกะอัต"

ซึ่งนักวิชาการที่อิหม่ามอัตติรมีซีย์รายงานมาก็อยู่ในระดับอาวุโสทั้งสิ้น

<u>2.5 ชัยค์อัลบานีย์ได้กล่าวต่อว่า :</u>

فقولهما روي تضعيف منهما للمروي كما هو معروف عند المحدثين

"ดังนั้นคำกล่าวของทั้งสองท่านที่รายงานมาโดยใช้สำนวน "**ถูกรายงาน**" บ่งชี้ให้ทราบว่านักรายงานของหะดีษดังกล่าวอยู่ในระดับฎออีฟ ดังเป็นที่รู้กัน (เกี่ยวกับศัพท์เทคนิคทางวิชาการในการรายงาน) ของนักวิชาการด้านหลักพิจารณาอัลหะดีษ"

ข้อโต้แย้ง

อิหม่ามทั้งสองท่านไม่ได้ให้สถานะหะดีษว่า ***"ฎออีฟ"*** คำกล่าวของอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ที่ว่า :

وَأَحَبُّ إِلَيَّ عِشْرُونَ ; لِأَنَّهُ رُوِيَ عَنْ عُمَرَ

"ฉันรักที่จะให้ละหมาด 20 รอกะอัต เพราะ<u>ถูกรายงาน</u>การละหมาดดังกล่าวจากท่านอุมัร"

และของอิหม่ามอัตติรมีซีย์ที่ว่า :

وَأَكْثَرُ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَى مَا رُوِيَ عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَغَيْرِهِمَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِشْرِينَ رَكْعَةً

"นักวิชาการส่วนมากได้ยึดถือกับสิ่งที่<u>ถูกรายงาน</u>จากท่านอุมัรและท่านอลีย์และท่านอื่นๆ จากบรรดาอัครสาวกของท่านนบี ﷺ ว่า (ละหมาดตะรอเวี้ยะห์) มี 20 รอกะอัต"

ทั้งสองสำนวนข้างต้นย่อมเป็นหลักฐานที่ชี้ชัดว่า อิหม่ามอัตติรมีซีย์และอัชชาฟิอีย์ไม่ได้ตัดสินหะดีษว่า **“ฎออีฟ”** แม้จะใช้สำนวนที่ไม่ชัดเจนว่า “ถูกรายงาน” ก็ตาม ทั้งนี้ท่านอิหม่ามอัลบุคอรีย์เองก็ใช้สำนวนดังกล่าวในหนังสือศอเฮี้ยะห์ของท่านหลายๆหะดีษ

ข้อสรุป

สายรายงานหะดีษที่ทั้งหมดที่อยู่ในสายหลักที่นักรายงานรับมาจากซาอิบ บิน ยะซี้ด มีทั้งหมด 9 สาย ประกอบไปด้วย สายรายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ 7 สาย และยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ 1 สาย และฮาริศ บิน อับดุรเราะห์มาน 1 สาย

<table>
<tr><th colspan="7">ซาอิบ บิน ยะซี้ด</th></tr>
<tr><td colspan="2">สายรายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ 7 สายรายงาน</td><td colspan="3">สายรายงานจากยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ บันทึกโดยมาลิกและมุหัมมัด บิน นัสร์ 20 รอกะอัต</td><td colspan="2">สายรายงานจากฮาริศ บิน อับดุรเราะห์มาน บันทึกโดยอับดุรรอซ้าก 23 รอกะอัต</td></tr>
<tr><td>11 รอกะอัต จากยะห์ยา บิน สะอี้ด บันทึก โดยอิบนุ อบีชัยบะฮ์</td><td>11 รอกะอัต จากอับ ดุลอะซี้ซ บันทึกโดย สะอี้ด บิน มันศู้ร</td><td>11 รอกะ อัต บันทึก โดยมาลิก</td><td>13 รอกะอัต บันทึก โดยมุหัมมัด บิน อิสห้าก</td><td>21 รอกะ อัต บันทึก โดยมุหัมมัด บิน นัสร์</td><td>21 รอกะอัต จากอับดุล อะซี้ซ</td><td>21 รอกะอัต จากดาวู้ด บิน กอยส์</td></tr>
</table>

จากตารางข้างต้นพอจะสรุปข้อมูลได้ดังนี้

1: สายรายงาน 11 รอกะอัต มี 3 สาย ทั้งหมดรายงานผ่านมุหัมมัด บิน ยูซุฟ

2: สายรายงาน 20 รอกะอัต มีทั้งหมด 5 สายแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดไปสิ้นสุดที่ซาอิบ บิน ยะซี้ด

3: สายรายงาน 20 รอกะอัตถือว่าเป็นหะดีษมะห์ฟูซ[(1)]

(1) คำว่า “อัลมะห์ฟูศ” (المحفوظ) แปลว่า “หะดีษที่ถูกรักษาไว้” หมายถึง หะดีษที่ผู้รายงานที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่า ได้รายงานขัดกับหะดีษของผู้รายงานที่มีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า ซึ่งหะดีษของผู้รายงานทีมีความน่าเชื่อถือกว่า ก็จะถูกรักษาไว้และถูกนำมาปฏิบัติ ส่วนหะดีษของผู้รายงานที่มีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า ก็จะถูกสงวนไว้ก่อน และคำศัพท์ที่ตรงข้ามกันคือ คำว่า “ชาซ” (الشاذ) “แหวกแนว” ซึ่งเป็น

4: สายรายงานจากมุหัมมัด บิน ยูซุฟ ถือได้ว่าเป็นหะดีษมุฎฏอริบ เพราะบางครั้งก็รายงาน 11 รอกะอัต บางครั้งก็รายงาน 13 รอกะอัต บางครั้งก็รายงาน 21 รอกะอัต และบางครั้งก็ไม่ได้ระบุจำนวนรอกะอัตเอาไว้

5: สายรายงานจากอับดุลอะซี้ซ ถึงมุหัมมัด บิน ยูซุฟ เองก็ถือว่าอยู่ในหะดีษมุฎฏอริบเช่นกัน เพราะบางครั้งก็รายงาน 11 รอกะอัต บางครั้งก็รายงาน 21 รอกะอัต

6: สายรายงาน 11 รอกะอัต มุหัมมัด บิน ยูซุฟ รายงานมาเพียงบุคคลเดียวเท่านั้น และไม่มีผู้ใดรับรายงาน 11 รอกะอัตต่อจากซาอิบ บิน ยะซี้ด นอกจากมุหัมมัด ส่วนสายรายงานที่เหลือที่ไม่ได้นำมาอ้างไว้ ก็มีปัญหาแตกต่างจากสายรายงานของมุหัมมัด และสายรายงานจากฮาริศ บิน อับดุรเราะห์มานและยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ก็รายงานตรงกันถึงละหมาดตะรอเวี้ยะห์ 20 รอกะอัต

ในส่วนของ 13 รอกะอัตที่รายงานมาจากมุหัมมัด บิน อิสห้ากเอง ก็มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของอิบนุ อิสห้าก ที่ทำให้สถานะของหะดีษต่ำลงไป

หะดีษที่ถูกปฏิเสธ ดังที่ท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า :

فَإِنْ خُولِفَ بِأَرْجَحَ فَالرَّاجِحُ الْمَحْفُوظُ، وَمُقَابِلُهُ الشَّاذُّ

“และหากมีการรายงานขัดแย้งกัน (หมายถึง นักรายงานระดับที่รายงานหะดีษศอเฮี้ยะห์และหะสันซึ่งอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือ) ผู้ที่น่าเชื่อถือกว่า (ด้วยการสนับสนุนในด้านสายรายงาน เช่น มีสายรายงานหลายสาย) ย่อมมีน้ำหนักกว่า และ (เรียกหะดีษประเภทดังกล่าวว่า) เป็นหะดีษมะห์ฟู้ศ และหะดีษตรงข้าม (ที่มีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า) จะถูกเรียกว่า หะดีษชาซ”

วิเคราะห์ทัศนะของท่านอิหม่ามมาลิก 11 รอกะอัต

(1) ท่านอิหม่ามอัซซุยูฏีย์ ได้ระบุทัศนะจากอิหม่ามมาลิกไว้ในตำราของท่านไว้ว่า :

قَالَ الْجُوْرِيُّ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ : الَّذِي جَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَحَبُّ إِلَيَّ ؛ وَهُوَ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، وَهِيَ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- ، قِيلَ لَهُ : إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً بِالْوَتْرِ؟ قَالَ : نَعَمْ وَثَلَاثَ عَشْرَةَ قَرِيبٌ ، قَالَ : وَلَا أَدْرِي مِنْ أَيْنَ أُحْدِثَ هَذَا الرُّكُوعُ

"ท่านอัลญูรีย์ หนึ่งในนักวิชาการมัสฮับอัชชาฟีอีย์ของเรา ได้รายงานมาจากมาลิก ท่านได้กล่าวว่า : สิ่งที่ท่านอุมัร บิน อัลค้อฏฏ้อบ ได้รวบรวมผู้คน (ให้ละหมาดตะรอเวี้ยะห์) คือสิ่งที่ฉันชอบที่สุด คือการให้ละหมาด 11 รอกะอัต มีถามว่า ละหมาด 11 รอกะอัต พร้อมกับวิติรกระนั้นหรือ? ท่านอิหม่ามมาลิกกล่าวว่า ใช่ 13 รอกะอัตถือว่าใกล้เคียง ท่านกล่าวต่อว่า ฉันไม่ทราบว่ารอกะอัตที่มากมายเหล่านี้ถูกอุตริเพิ่มเติมมาจากไหนกัน"

ข้อวิจารณ์ :

สายรายงานนี้ถือว่าขาดตอน อัลญูรีย์คนนี้คือ อบุล หะสัน อัลญูรีย์ อลีย์ บิน อัลหุซัยน์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านอบู บักร อันนัยซะบูรีย์ เกิดประมาณช่วงปีฮิจเราะฮ์ 238 ขณะที่อิหม่ามมาลิกเสียชีวิตปีฮิจเราะฮ์ที่ 179 ซึ่งห่างกันเป็นทศวรรษ และสายรายงานดังกล่าวก็ขัดแย้งกับเหล่านักวิชาการอัลมาลิกียะฮ์ส่วนใหญ่ที่รายงานเกี่ยวกับจำนวนรอกะอัตจากอิหม่ามมาลิก ซึ่งเคยได้เกริ่นไปแล้วในตอนต้นเรื่อง

1-ท่านชัยค์มุหัมมัด ซะการียา อัลคานดะห์ลาวีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า :

قال مالك اختيار ست وثلاثون واختاره في المدونة

"ท่านอิหม่ามมาลิกได้กล่าวว่า : ทัศนะที่ถูกเลือกคือ 36 รอกะอัต และทัศนะที่อิหม่ามมาลิกเลือกนี้ ได้ถูกบันทึกไว้ในหนังสืออัลมุเดาวานะฮ์"(1)

ซึ่งในหนังสือ อัลมุเดาวานะฮ์ ได้ระบุเอาไว้ว่า :

قَالَ مَالِكٌ : بَعَثَ إِلَيَّ الْأَمِيرُ وَأَرَادَ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ قِيَامِ رَمَضَانَ الَّذِي كَانَ يَقُومُهُ النَّاسُ بِالْمَدِينَةِ ، قَالَ ابْنُ الْقَاسِمِ : وَهُوَ تِسْعَةٌ وَثَلَاثُونَ رَكْعَةً بِالْوِتْرِ سِتٌّ وَثَلَاثُونَ رَكْعَةً وَالْوِتْرُ ثَلَاثٌ ، قَالَ مَالِكٌ : فَنَهَيْتُهُ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا

"ท่านอิหม่ามมาลิก ได้กล่าวว่า : ผู้ครองนครได้ส่งสารมายังฉัน เพื่อจะขอร้องให้ลดการยืน (รอกะอัต) ในเดือนรอมฎอนที่ผู้คนกำลังปฏิบัติกันอยู่ในเมืองมะดีนะฮ์ ท่านอิบนุลกอเซม

(1) เอาญาซุลมะซาลิก อิลา มุวัฏเฏาะอ์ มาลิก, มุหัมมัด ซะการียา บิน ยะห์ยา อัลคานดะห์ลาวีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 390.

อธิบายเพิ่มเติมว่า : นั่นก็คือ 39 รอกะอัต พร้อมกับละหมาดวิติร นั่นคือ 36 รอกะอัตตามด้วยวิติรอีก 3 รอกะอัต ท่านอิหม่ามมาลิกได้กล่าวว่า : และฉันได้ยืนกรานห้ามมิให้เขาลดจำนวนรอกะอัตลง”(1)

แน่นอนนี่คือ สายรายงานที่ศอเฮียะห์ที่สุดจากบรรดาสายรายงานต่างๆ เพราะถ่ายทอดมาจากท่านอิหม่ามมาลิกโดยตรง ดังนั้นสายรายงานที่บอกว่าอิหม่ามมาลิกเลือก 11 รอกะอัตจึงถือว่าโมฆะ ดังที่นักวิชาการนามอุโฆษหลายท่านรายงานสืบต่อกันมา

2-ท่านอิบนุ อับดิลบัร นักวิชาการในมัสฮับมาลิกีย์ ได้ระบุว่า :

واختلف العلماء في عدد قيام رمضان فقال مالك تسع وثلاثون بالوتر, ست وثلاثون والوتر ثلاث, وزعم أنه الأمر القديم

“นักวิชาการได้ขัดแย้งกันถึงจำนวนรอกะอัตของละหมาดในค่ำคืนเดือนรอมฎอน ท่านอิหม่ามมาลิกกล่าวว่า 39 รอกะอัตพร้อมวิติร นั่นคือ 36 รอกะอัตพร้อมกับวิติรอีก 3 รอกะอัต ซึ่งท่านระบุว่า เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาแต่เก่าก่อน”(2)

3-ท่านอิบนุ รุชด์ นักวิชาการอีกท่านจากมัสฮับมาลิกีย์ ได้ระบุเอาไว้ว่า :

وَاخْتَلَفُوا فِي الْمُخْتَارِ مِنْ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا النَّاسُ فِي رَمَضَانَ: فَاخْتَارَ مَالِكٌ فِي أَحَدِ قَوْلَيْهِ، وَأَبُو حَنِيفَةَ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَحْمَدُ، وَداود: الْقِيَامَ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً سِوَى الْوِتْرِ، وَذَكَرَ ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ يَسْتَحْسِنُ سِتًّا وَثَلَاثِينَ رَكْعَةً وَالْوِتْرَ ثَلَاثٌ

“บรรดานักวิชาการได้ขัดแย้งกันถึงทัศนะที่ถูกเลือกเกี่ยวกับจำนวนรอกะอัต (ของละหมาดตะรอเวี้ยะห์) ที่ผู้คนปฏิบัติกันในเดือนรอมฎอน ท่านอิหม่ามมาลิกได้เลือกไว้หนึ่งทัศนะจากสองทัศนะที่มีรายงานมา และท่านอบู หะนีฟะฮ์, อัชชาฟิอีย์, อะห์มัดและดาวู้ด อัศศอฮิรีย์ ระบุว่า : 20 รอกะอัต ไม่รวมวิติร ท่านอิบนุลกอเซม ได้รายงานอีกทัศนะหนึ่งจากอิหม่ามมาลิกว่า ท่านอิหม่ามมาลิกได้วินิจฉัยไว้ที่ 36 รอกะอัตพร้อมกับวิติรอีก 3 รอกะอัต”

وَسَبَبُ اخْتِلَافِهِمْ: اخْتِلَافُ النَّقْلِ فِي ذَلِكَ، وَذَلِكَ أَنَّ مَالِكًا رَوَى عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً وَخَرَّجَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: أَدْرَكْتُ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَأَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ يُصَلُّونَ سِتًّا وَثَلَاثِينَ

(1) อัลมุเดาวานะฮ์ อัลกุบรอ, ซะห์นูน บิน สะอี๊ด อัตตะนูคีย์ - อับดุรเราะห์มาน บิน กอเซม, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 287.

(2) อัตตัมฮีด ลิมา ฟี มุวัฏเฏาะอ์ มินัลมะอานีย์ วัลอะซานีด, ยูซุฟ บิน อับดุลลอฮ์ อิบนุ อับดิลบัร อัลกุรฏุบีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์ เล่มที่ 3, หน้า 517.

رَكْعَةً وَيُوتِرُونَ بِثَلَاثٍ وَذَكَرَ ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ الْأَمْرُ الْقَدِيمُ - يَعْنِي الْقِيَامَ بِسِتٍّ وَثَلَاثِينَ رَكْعَةً

"และสาเหตุที่ขัดแย้งกันคือ มีการรายงานมาแตกต่างกันในเรื่องของจำนวนรอกะอัต ท่านอิหม่ามมาลิกได้รายงานมาจากยะซี้ด บิน รูมาน เขากล่าวว่า ผู้คนในสมัยของท่านอุมัร ได้ทำการละหมาด 23 รอกะอัต ในขณะที่ท่านอิบนุ อบี ชัยบะฮ์ รายงานจากดาวูด บิน กอยส์ กล่าวว่า ฉันได้พบเจอผู้คนที่เมืองมะดีนะฮ์ในสมัยของท่านอุมัร บิน อับดุลอะซี้ซและอาบาน บิน อุสมาน พวกเขาได้ทำการละหมาด 36 รอกะอัตพร้อมกับ 3 รอกะอัตของวิติร ท่านอิบนุลกอเซม กล่าวว่า ดังกล่าวคือสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมาแต่เก่าก่อน - หมายถึงการละหมาด 36 รอกะอัต"(1)

ดังนั้นสายรายงาน 11 รอกะอัตที่อ้างว่ามาจากอิหม่ามมาลิกจึงถูกตีตกไป ไม่สามารถนำมาอ้างอิงได้

(1) บิดายะตุลมุจตะฮิด วะนิฮายะฮ์ อัลมุกตะศิด, มุหัมมัด บิน อะห์มัด อิบนุ รัชด์ อัลกุรฏุบีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, หน้า 195.

หะดีษที่สนับสนุนสายรายงาน 11 รอกะอัต

1. อัลฮาฟิศ อิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ ได้ระบุว่า :

وَلَمْ أَرَ فِي شَيْءٍ مِنْ طُرُقِهِ بَيَانَ عَدَدِ صَلَاتِهِ فِي تِلْكَ اللَّيَالِي ، لَكِنْ رَوَى ابْنُ خُزَيْمَةَ ، وَابْنُ حِبَّانَ مِنْ حَدِيثِ جَابِرٍ ، قَالَ : صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ ثَمَانَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ أَوْتَرَ

"และฉันไม่พบว่าจะมีสายรายงานใดๆที่ระบุจำนวนรอกะอัตของท่านศาสดา ﷺ ในค่ำคืนดังกล่าวได้ แต่มีรายงานจากท่านอิบนุ คุซัยมะฮ์และท่านอิบนุ หิบบาน จากหะดีษของญาบิร ท่านกล่าวว่า ท่านรอซู้ล ﷺ ได้นำเราละหมาดในเดือนรอมฎอน 8 รอกะอัต หลังจากนั้นได้มีการละหมาดวิติร"

ข้อวิจารณ์

ประการที่ 1.1.: ท่านอิบนุ คุซัยมะฮ์ได้ใส่ลงไปในบทเรื่องการละหมาดวิติร

بَابُ ذِكْرِ دَلِيلٍ بِأَنَّ الْوِتْرَ لَيْسَ بِفَرْضٍ

"บทว่าด้วยเรื่อง หลักฐานชี้ถึงว่า การละหมาดวิติรไม่ใช่ฟัรฎู"[(1)]

เช่นเดียวกับท่านอิบนุ หิบบาน ก็ได้นำหะดีษนี้ใส่ไว้ในหัวข้อเรื่องการละหมาดวิติร[(2)]

ประการที่ 1.2.: ในสายรายงานมีนักรายงานชื่อว่า อีซา บิน ญารียะฮ์ ซึ่งรายงานหะดีษต้นนี้แต่เพียงผู้เดียวและมีปัญหาถึงสถานะความน่าเชื่อถือ หลายท่านให้อยู่ในสถานะ "**ฎออีฟ**"

ท่านอัซซะฮะบีย์ได้ระบุไว้ในหนังสือมีซานุลเอี้ยะอ์ติดาล ว่า :

قال ابن معين: عنده مناكير وقال النسائي: منكر الحديث وقال أبو زرعة: لا بأس به

"ท่านอิบนุ มะอีน กล่าวว่า เขารายงานหะดีษมุงกัรมากมายและท่านอันนะซาอีย์ได้กล่าวว่า หะดีษที่รายงานมาจากเขาถูกปฏิเสธ และท่านอบู ซุรอะฮ์ กล่าวว่า เขาไม่เป็นไร"[(3)]

และยังมีอีกหลายท่านที่ให้สถานะฎออีฟแก่อีซา บิน ญารียะฮ์[(4)]

ท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ ได้ระบุว่า :

عيسى بن جارية فيه لين، من الرابعة

"อีซา บิน ญารียะฮ์ สถานะของเขาฎออีฟ อยู่ในลำดับที่ 4"[(5)]

(1) ศอเฮี้ยะห์ อิบนุ คุซัยมะฮ์, มุหัมมัด อิบนุ คุซัยมะฮ์, ตรวจทานโดยมุหัมมัด อัลอะอ์ศอมีย์, สนพ.อัลมักตับ อัลอิสลามีย์, ตีพิมพ์ปี 1980, เล่มที่ 5, หน้า138.

(2) ศอเฮี้ยะห์ อิบนุ หิบบาน บิตัรตี้บ อิบนิ บัลบาน, อะลาอุดดีน อัลฟาริซีย์, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, พิมพ์ครั้งที่ 2, ปี 1993, เล่มที่ 6, หน้า 169.

(3) มีซาน อัลเอี้ยะอ์ติดาล, ชัมซุดดีน อัซซะฮะบีย์, สนพ.ดารุลมะอ์รีฟัต, ตรวจทานโดยอลีย์ มุหัมมัด อัลบะญาวีย์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1963, เล่มที่ 3, หน้า 311.

(4) อัลกามิล ฟี ฎุอาฟาอ์ อัรริญาล, อับดุลลอฮ์ บิน อุดีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 6, หน้า 436, อัลมัจมุอ์ ฟีฎุอาฟาอ์ วัลมัตรูกีน, อันนะซาอีย์-อัดดารุกุฎนีย์-อัลบุคอรีย์, รวบรวมโดยอับดุลอะซี้ซ บิน อิซซุดดีน, สนพ.ดารุลกอลัม, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1985, หน้า 167.

(5) ตักรี้บุตตะฮ์ซี้บ, อะห์มัด บิน หะญัร อัลอัสกอลานีย์, สนพ.ดาร อัรรอชี้ด, อเลปโป, ซีเรีย, ตีพิมพ์ครั้งที่ 3, ปี 1991, ตรวจทานโดยมุหัมมัด

ดังนั้นหะดีษต้นนี้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานได้ ด้วยเหตุผลสองอย่าง

1. ผู้รายงานมีปัญหา ทำให้หะดีษเกิดความฎออีฟ

2. แม้หะดีษจะศอเฮี้ยะห์ตามทัศนะของท่านอิบนุ หิบบานและท่านอิบนุ คุซัยมะฮ์ แต่ท่านทั้งสองไม่ได้มองว่าหะดีษบทนี้คือ ละหมาดตะรอเวี้ยะห์ แต่มันคือหลักฐานที่ชี้ถึงละหมาดวิติร

และการที่ท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ยกหะดีษดังกล่าวเพื่ออ้างอิง ก็ไม่ได้หมายถึงจะสนับสนุนตะรอเวี้ยะห์ 8 รอกะอัต ทั้งที่ท่านก็ระบุไว้ชัดเจนเมื่อต้นประโยคว่าไม่มีการระบุจำนวนรอกะอัตตะรอเวี้ยะห์อย่างชัดเจน

2.เป็นหะดีษที่โด่งดังที่สุดที่นำมาใช้อ้างอิงละหมาดตะรอเวี้ยะห์ 11 รอกะอัต บันทึกโดยอิหม่ามอัลบุคอรีย์และมุสลิมรายงานร่วมกันว่า :

مَا كَانَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، يُصَلِّي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا ، فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاثًا

“ท่านรอซู้ล ﷺ ไม่เคยละหมาดในหรือนอกรอมฎอนเกินกว่า 11 รอกะอัต ท่านละหมาด 4 รอกะอัต ซึ่งท่านไม่ต้องถามถึงว่ามันสวยงามและยาวนานแค่ไหน แล้วท่านก็ละหมาดอีก 4 รอกะอัต ซึ่งท่านไม่ต้องถามถึงว่ามันสวยงามและยาวนานแค่ไหน แล้วหลังจากนั้นท่านก็ละหมาดอีก 3 รอกะอัต”

ข้อวิจารณ์

ประการที่ 1: นักวิชาการในมัสฮับอัชชาฟีอีย์ใช้หะดีษต้นนี้มาเป็นหลักฐานในการละหมาดวิติร

ท่านอิหม่ามอัลบาญูรีย์ ระบุไว้ว่า :

أَكْثَرُه إِحْدَى عَشَرَةَ رَكْعَةً وَيَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ الْأَخْبَار الصَّحِيْحَة كَخَبَر عَائِشَةَ مَاكَانَ رَسُوْل الله صَلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيْد فِي رَمَضَان وَلَاغَيْره عَلَى إِحْدَى عَشَرَةَ رَكْعة

“จำนวนที่มากสุดของละหมาดวิติร คือ 11 รอกะอัต และหลักฐานที่บ่งชี้ถึงสิ่งดังกล่าวคือบรรดาหะดีษที่ศอเฮี้ยะห์ เช่น หะดีษของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ที่ระบุว่า ท่านรอซู้ล ﷺ จะไม่เพิ่มในเดือนรอมฎอนและอื่นจากรอมฎอน มากไปกว่า 11 รอกะอัต”(1)

เอาวามะฮ์, หน้า 438, ลำดับนักรายงานที่ 5288.

(1) หะชียะฮ์ อัลบาญูรีย์ อะลา ชัรห์ อัลฆอซซีย์, อิบรอฮีม อัลบาญูรีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 256.

ท่านอิบนุ หะญัร อัลฮัยตะมีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า :

وَأَكْثَرُه إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً لِلْخَبَرِ الْمُتَّفَقِ عَلَيْهِ عَنْ عَائِشَةَ وَهِيَ أَعْلَمُ بِحَالِهِ مِنْ غَيْرِهَا مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً

“และจำนวนละหมาดวิติรมากที่สุดคือ 11 รอกะอัต ดังที่มีหะดีษที่อัลบุคอรีและมุสลิมรายงานร่วมกัน จากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ซึ่งแน่นอนว่านางรู้ถึงสภาพของท่านนบี ﷺ มากกว่าผู้ใด ท่านระบุว่า ท่านรอซู้ล ﷺ ไม่เคยเพิ่มในเดือนรอมฎอนและเดือนอื่นจากรอมฎอนมากกว่า 11 รอกะอัต”[1]

ท่านคอฏีบ อัชชัรบินีย์ ได้ระบุว่า :

إِحْدَى عَشْرَةَ وَهِيَ أَكْثَرُهُ كَمَا قَالَ (وَأَكْثَرُه إِحْدَى عَشْرَةَ) لِلْأَخْبَارِ الصَّحِيحَةِ: مِنْهَا خَبَرُ عَائِشَةَ «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً »

“ 11 รอกะอัตคือ จำนวนที่เยอะที่สุด ดังที่ท่านอิหม่ามอันนะวาวีย์ได้กล่าวเอาไว้ว่า (จำนวนที่มากสุดคือ 11 รอกะอัต) ด้วยหลักฐานที่ศอเฮี้ยะห์ ส่วนหนึ่งนั้นคือหะดีษจากอาอีชะฮ์ ระบุว่า ท่านรอซู้ล ﷺ ไม่เคยเพิ่มในเดือนรอมฎอนและเดือนอื่นจากรอมฎอนมากกว่า 11 รอกะอัต”[2]

ประการที่ 2: นักหะดีษได้นำหะดีษบทนี้มาไว้ในเรื่องละหมาดวิติรหรือความประเสริฐของการละหมาดในยามค่ำคืน

ท่านอิหม่ามอัลบุคอรีย์นำหะดีษบทนี้ไว้ในบทเรื่อง

باب قِيَامِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ

“บทว่าด้วยเรื่องการละหมาดในยามค่ำคืนของท่านศาสดา ﷺ ในเดือนรอมฎอนและเดือนอื่นๆ”

และยังนำไปไว้ในบทเรื่อง

باب فَضْلِ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ

“ความประเสริฐสำหรับผู้ที่ละหมาดในเดือนรอมฎอน”

ท่านอัลฮาฟิศอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ ได้อธิบายไว้ในต้นเรื่องว่า :

وَظَهَرَ لِي أَنَّ الْحِكْمَةَ فِي عَدَمِ الزِّيَادَةِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ أَنَّ التَّهَجُّدَ وَالْوِتْرَ مُخْتَصٌّ بِصَلَاةِ اللَّيْلِ , وَفَرَائِضُ النَّهَارِ - الظُّهْرُ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَالْعَصْرُ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَالْمَغْرِبُ وَهِيَ ثَلَاثٌ وِتْرُ النَّهَارِ - فَنَاسَبَ أَنْ

(1) ตุห์ฟะตุลมุห์ต้าจ บิชัรห์ อัลมิฮาจ, อะห์มัด บิน อลีย์ อิบนุ หะญัร อัลฮัยตะมีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 263.

(2) มุฆนิลมุห์ต้าจ ชัร์ อัลมินฮาจ, คอฏีบ อัชชัรบินีย์, สนพ.ดารุลมะอ์รีฟะฮ์, เล่มที่ 1, หน้า 336.

تَكُون صَلَاة اللَّيْل كَصَلَاةِ النَّهَار فِي الْعَدَد جُمْلَة وَتَفْصِيلًا

“และได้ปรากฏแก่ฉันว่า แท้จริงวิทยปัญญาในการไม่เพิ่มมากไปกว่า 11 รอกะอัต คือการละหมาดตะฮัจญุดและวิติร ถูกเจาะจงด้วยการละหมาดในยามค่ำคืน และบรรดาละหมาดฟัรดูช่วงกลางวันนั้น - คือซุฮ์รี 4 รอกะอัต, อัสรี 4 รอกะอัตและมัฆริบ 3 รอกะอัต ซึ่งถือว่าเป็นวิติรในช่วงกลางวัน - ดังนั้น จึงเหมาะสมที่ละหมาดในยามค่ำคืนมีความสมดุลย์กับละหมาดกลางวันในด้านของจำนวน ไม่ว่าจะแบบสรุปหรือว่าแบบรายละเอียด”

ท่านยังระบุอีกว่า :

(قَوْلُهُ بَاب قِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ)

سَقَطَ قَوْلُهُ بِاللَّيْلِ من نُسْخَة الصَّغَانِيِّ ذَكَرَ فِيهِ حَدِيثَ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ تَقَدَّمَتِ الْإِشَارَةُ إِلَيْهِ فِي بَابِ كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ وَفِي الْحَدِيثِ دَلَالَةٌ عَلَى أَنَّ صَلَاتَهُ كَانَتْ مُتَسَاوِيَةً فِي جَمِيعِ السَّنَةِ وَفِيهِ كَرَاهَةُ النَّوْمِ قَبْلَ الْوِتْرِ لِاسْتِفْهَامِ عَائِشَةَ عَنْ ذَلِكَ

“(ท่านอัลบุคอรีย์ ได้ตั้งหัวข้อว่า บทว่าด้วยเรื่องการละหมาดในยามค่ำคืนของท่านศาสดา ﷺ ในเดือนรอมฎอนและเดือนอื่นๆ)

คำว่า “ในยามค่ำคืน” ตรงนี้ได้ตกไปจากสำเนาของอัซเซาะฆอรีย์ ช่วงที่กล่าวถึงหะดีษของอบู ซะลามะฮ์ ซึ่งท่านได้ถามถึงอาอีชะฮ์ว่า การละหมาดของท่านศาสดา ﷺ เป็นอย่างไร? ซึ่งเราได้กล่าวผ่านมาแล้วในบทเรื่อง วิธีการละหมาดของท่านศาสดา ﷺ ในยามค่ำคืน และในหะดีษคือการบ่งชี้ว่าแท้จริงการละหมาดของท่านนบี ﷺ นั้นเท่ากันตลอดทั้งปี และในหะดีษ (ยังบ่งบอกอีกว่า) เป็นการไม่สมควรในการนอนก่อนละหมาดวิติร”

และท่านอิหม่ามมุสลิมได้ใส่หะดีษต้นนี้ลงในบทเรื่อง

باب صَلاَةِ اللَّيْلِ وَعَدَدِ رَكَعَاتِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِى اللَّيْلِ وَأَنَّ الْوِتْرَ رَكْعَةٌ وَأَنَّ الرَّكْعَةَ صَلاَةٌ صَحِيحَةٌ

“บทว่าด้วยเรื่อง การละหมาดในยามค่ำคืน และจำนวนรอกะอัตที่ท่านศาสดา ﷺ ได้ปฏิบัติในยามค่ำคืน และ (จำนวนน้อยๆของ) การละหมาดวิติร คือหนึ่งรอกะอัต และการละหมาดรอกะอัตเดียวถือว่าศอเฮี้ยะห์”

ซึ่งท่านอิหม่ามอันนะวาวีย์ได้อธิบายไว้ว่า :

قَالَ الْقَاضِي عِيَاضُ فِي حَدِيثِ عَائِشَةَ مِنْ رِوَايَةِ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ : قِيَامُ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِتِسْعِ رَكَعَاتٍ وَحَدِيثُ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ : بِإِحْدَى عَشْرَةَ مِنْهُنَّ الْوِتْرُ يُسَلِّمُ مِنْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ وَكَانَ يَرْكَعُ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ إِذَا جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ وَمِنْ رِوَايَةِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ وَغَيْرِهِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْهَا : ثَلَاثَ عَشْرَةَ بِرَكْعَتَيِ الْفَجْرِ ، وَعَنْهَا كَانَ لَا يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً أَرْبَعًا أَرْبَعًا وَثَلَاثًا ، وَعَنْهَا : كَانَ يُصَلِّي ثَلَاثَ عَشْرَةَ ، ثَمَانِيًا ثُمَّ يُوتِرُ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ

"ท่านอัลกอฎีย์ อิย้าฎ กล่าวว่า : มีหะดีษจากอาอีชะฮ์ที่รายงานโดยสะอัด บิน ฮิชาม ว่า: ท่านศาสดา ﷺ ได้ทำการละหมาด 9 รอกะอัต และหะดีษรายงานโดยอุรวะฮ์ จากอาอีชะฮ์ กล่าวว่า: 11 รอกะอัต รวมละหมาดวิติร จะให้สลามทุก 2 รอกะอัต และท่านจะละหมาดอีก 2 รอกะอัตช่วงฟะญัร กระทั่งมุอัซซิน ได้เข้ามา และสายรายงานจากฮิชาม บิน อุรวะฮ์และจากท่านอื่นๆที่รายงานจากอุรวะฮ์ ถึงอาอีชะฮ์ กล่าวว่า: 13 รอกะอัต ด้วยกับอีกสองรอกะอัตช่วงฟะญัร และอีกต้นหนึ่งจากอาอีชะฮ์ ได้กล่าวว่า: ท่านรอซู้ล ﷺ ไม่เคยเพิ่มในเดือนรอมฎอนและเดือนอื่นจากรอมฎอนมากกว่า 11 รอกะอัต โดยจะละหมาดเป็นช่วงละ 4 รอกะอัต และอีก 3 รอกะอัต และอีกต้นหนึ่งจากอาอีชะฮ์ ได้ระบุว่า: ท่านรอซู้ล ﷺ ได้ละหมาด 13 รอกะอัต โดย 8 รอกะอัตตามด้วยวิติร หลังจากนั้นจะละหมาดอีก 2 รอกะอัต และท่านก็นั่งพัก และจะละหมาดอีก 2 รอกะอัตช่วงฟะญัร"

และท่านยังกล่าวต่อไปว่า :

وَأَمَّا الِاخْتِلَافُ فِي حَدِيثِ عَائِشَةَ فَقِيلَ : هُوَ مِنْهَا ، وَقِيلَ : مِنَ الرُّوَاةِ عَنْهَا ، فَيَحْتَمِلُ أَنَّ إِخْبَارَهَا بِأَحَدَ عَشْرَةَ هُوَ الْأَغْلَبُ ، وَبَاقِي رِوَايَاتِهَا إِخْبَارٌ مِنْهَا بِمَا كَانَ يَقَعُ نَادِرًا فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ ، فَأَكْثَرُهُ خَمْسَ عَشْرَةَ بِرَكْعَتَيِ الْفَجْرِ ، وَأَقَلُّهُ سَبْعٌ

"และส่วนที่ขัดแย้งกันในหะดีษของอาอีชะฮ์ (ที่ระบุว่าท่านนบี ﷺ จะไม่เพิ่มมากไปกว่า 11 รอกะอัต) มีบางท่านระบุว่า ดังกล่าวคือ การรายงานจากอาอีชะฮ์เท่านั้น และบ้างก็กล่าวว่า มาจากความเข้าใจของนักรายงาน ทั้งนี้สามารถตีความได้ว่า หะดีษที่ท่านหญิงอาอีชะฮ์รายงานมา 11 รอกะอัตนั้น คือการปฏิบัติส่วนใหญ่ของท่านนบี ﷺ ส่วนสายรายงานที่เหลือจากท่านหญิงอาอีชะฮ์ (ที่รายงานจำนวนรอกะอัตแตกต่างกัน) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ส่วนน้อยในบางเวลาเท่านั้น (และเมื่อรวมสายรายงานทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้ว) จำนวนรอกะอัตที่มากสุดก็คือ 15 รอกะอัตพร้อมด้วยอีก 2 รอกะอัตช่วงฟะญัร และจำนวนที่น้อยที่สุด คือ 7 รอกะอัต”(1)

ท่านอิหม่ามอันนะซาอีย์ ได้วางไว้ในบทเรื่อง

بَابُ كَيْفَ الْوِتْرُ بِثَلَاثٍ

“บทเรื่อง วิธีการละหมาดวิติร 3 รอกะอัต”

ท่านอิหม่ามอัตติรมิซีย์ ได้วางไว้ในบทเรื่อง

باب مَا جَاءَ فِي وَصْفِ صَلاَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِاللَّيْلِ

“บทว่าด้วยเรื่อง คุณลักษณะในการละหมาดของท่านศาสดา ﷺ ในยามค่ำคืน”

ท่านอิหม่ามอบู ดาวูด ได้วางไว้ในบทเรื่อง

باب فِي صَلاَةِ اللَّيْلِ

“บทว่าด้วย การละหมาดในยามค่ำคืน”

และท่านอิหม่ามมาลิก ได้วางไว้ในบทเรื่อง

باب صَلاَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي الْوِتْرِ

“บทว่าด้วยเรื่อง การละหมาดของท่านศาสดา ﷺ ในละหมาดวิติร”

ดังนั้นหะดีษของท่านหญิงอาอีชะฮ์ในต้นนี้ไม่ได้เกี่ยวอะไรกับจำนวนรอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์ในเดือนรอมฎอนเลย ซึ่งคำกล่าวก็ชัดเจนอยู่แล้วว่า:

فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ

“ในรอมฎอนและเดือนอื่นๆ”

จึงมีคำถามต่อไปว่า นอกรอมฎอนเราละหมาดตะรอเวี้ยะห์กันด้วยหรือ?

(1) มินฮาญุลมุหัดดิษีน วะซาบีลุ ฏอลิบีฮุลมุหักกิกีน ฟี ชัรห์ ศอเฮี้ยะห์ อบิลหุซัยน์ มุสลิม บิน อัลหุจญาจ อัลกุชัยรีย์, มุห์ยิดดีน อบู ซะการียา ยะห์ยา บิน ชัรฟ์ อันนะวาวีย์, สนพ.ดารุลมินฮาจ, ตรวจทานโดยมาซิน บิน มุหัมมัด อัซซิรซาวีย์, เล่มที่ 5, หน้า 467-468.

การละหมาด 20 รอกะอัต
จากการรายงานและการปฏิบัติของสลัฟ

อัลฮาฟิศ อิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ ได้ระบุถึงสายรายงานต่างๆจากสลัฟไว้ว่า :

وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ قَالَ كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ وَرَوَى مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرٍ مِنْ طَرِيقِ عَطَاءٍ قَالَ :أَدْرَكْتُهُمْ فِي رَمَضَانَ يُصَلُّونَ عِشْرِينَ رَكْعَةً وَثَلَاثَ رَكَعَاتِ الْوِتْرِ

“รายงานจากยะซี้ด บิน รูมาน ว่า ผู้คนในสมัยของท่านอุมัรได้ทำการละหมาด 23 รอกะอัตกัน และรายงานจากมุหัมมัด บิน นัสร์ จากสายรายงานถึงอะฏออ์ว่า ฉันได้พบพวกเขาในเดือนรอมฎอน พวกเขาได้ทำการละหมาด 23 รอกะอัตพร้อมกับวิติร”

وَعَنِ الزَّعْفَرَانِيِّ عَنِ الشَّافِعِيِّ رَأَيْتُ النَّاسَ يَقُومُونَ بِالْمَدِينَةِ بِتِسْعٍ وَثَلَاثِينَ وَبِمَكَّةَ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ ، وَلَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ ضِيقٌ وَعَنْهُ قَالَ : إِنْ أَطَالُوا الْقِيَامَ وَأَقَلُّوا السُّجُودَ فَحَسَنٌ ، وَإِنْ أَكْثَرُوا السُّجُودَ وَأَخَفُّوا الْقِرَاءَةَ فَحَسَنٌ ، وَالْأَوَّلُ أَحَبُّ إِلَيَّ

“รายงานจากอัซซะฟะรอนีย์ เล่าจากท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ กล่าวว่า ฉันเห็นชาวมะดีนะฮ์ได้ทำการละหมาด 39 รอกะอัต และชาวมักกะฮ์ 23 รอกะอัต และเราก็ไม่ควรที่จะคับแคบในประเด็นนี้ (คือ การละหมาดน้อยละหมาดมากไม่ควรเอามาเป็นประเด็น) ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ยังกล่าวอีกว่า ไม่ควรมีการจำกัดจำนวนรอกะอัต เพราะมันคือละหมาดสุนัต และถ้าหากมีการยืนนานๆและซุญูดสั้นๆก็เป็นการดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ฉันรักมากกว่า แต่ถ้าหากมีการรูกั้วะอ์และซุญูดมากๆ ก็เป็นสิ่งที่ดีเช่นเดียวกัน และฉันรักในรูปแบบแรกมากกว่า”

وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ : أَكْثَرُ مَا قِيلَ : فِيهِ أَنَّهَا تُصَلَّى إِحْدَى وَأَرْبَعِينَ رَكْعَةً يَعْنِي : بِالْوِتْرِ ، كَذَا قَالَ وَقَدْ نَقَلَ ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ : تُصَلَّى أَرْبَعِينَ وَيُوتِرُ بِسَبْعٍ ، وَقِيلَ : ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ ذَكَرَهُ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرٍ عَنِ ابْنِ أَيْمَنَ عَنْ مَالِكٍ

“ท่านอิหม่ามอัตติรมิซีย์กล่าวว่า จำนวนมากที่สุดมีผู้กล่าวว่า มีการละหมาด 41 รอกะอัต หมายถึงพร้อมกับวิติร และได้มีการถ่ายทอดมาจากท่านอิบนุ อับดิลบัรจากอัลอัสวัด บิน ยะซี้ด กล่าวว่า 40 รอกะอัต และมีวิติร 7 รอกะอัต บางทัศนะระบุว่า 38 รอกะอัต ดังกล่าวนี้ท่านมุหัมมัด บิน นัสร์ ได้รายงานจากอิบนุ อัยมัน จากท่านมาลิก”

وَعَنْ مَالِكٍ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ وَثَلَاثَ الْوِتْرِ ، وَهَذَا هُوَ الْمَشْهُورُ عَنْهُ ، وَقَدْ رَوَاهُ ابْنُ وَهْبٍ عَنِ الْعُمَرِيِّ عَنْ نَافِعٍ قَالَ : لَمْ أُدْرِكِ النَّاسَ إِلَّا وَهُمْ يُصَلُّونَ تِسْعًا وَثَلَاثِينَ يُوتِرُونَ مِنْهَا بِثَلَاثٍ ، وَعَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِهِمْ بِالْبَصْرَةِ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ وَيُوتِرُ ، وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ ، وَقِيلَ : سِتَّ عَشْرَةَ غَيْرَ الْوِتْرِ رَوَى عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عِنْدَ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ

“จากท่านอิหม่ามมาลิก 46 รอกะอัต และวิติรอีก 3 รอกะอัต ดังกล่าวนี้คือทัศนะที่โด่งดังจากท่าน และได้มีรายงานจากอิบนุ วะฮับ จากอัลอุมรีย์ จากนาฟิอ์กล่าวว่า ฉันไม่พบผู้ใดเว้นแต่พวกเขาจะละหมาด 39 รอกะอัต พร้อมวิติรอีก 3 รอกะอัต และรายงานจากซุรอเราะฮ์ บิน เอาฟา กล่าวว่า เขาได้ละหมาดพร้อมกับพวกเขาที่บัศเราะฮ์ 34 รอกะอัตพร้อมวิติร และรายงานจากสะอี้ด บิน ญุเบร เขาได้ละหมาด 24 รอกะอัต และบ้างก็กล่าวว่า 16 รอกะอัตโดยไม่รวมวิติร รายงานจากอบี มิจลัซ บันทึกโดยมุหัมมัด บิน นัสร์”[1]

สรุป สามารถแยกสายรายงานข้างต้นออกมาได้ดังนี้

1. จากท่านยะซี้ด บิน รูมาน 23
2. จากท่านอะฏออ์ บิน อบี รอบาห์ 23
3. จากอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ 23 และ 39
4. จากอิหม่ามอัตติรมีซีย์ 41
5. จากท่านอัลอัสวัด 40
6. จากอิหม่ามมาลิก 46
7. จากท่านนาฟิอ์ 39
8. จากท่านซะอี้ด บิน ญุเบร 24

ดังกล่าวนี้คือข้อมูลเบื้องต้นว่า นักวิชาการสลัฟได้ละหมาดตะรอเวี้ยะห์กันมากกว่า 20 รอกะอัต ซึ่งเป็นสิ่งที่มาสนับสนุนหะดีษของยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์และมุหัมมัด บิน ยูซุฟ ในจำนวน 20 รอกะอัต

(1) ฟัตหุลบารีย์ ชัรห์ ศอเฮี้ยะห์ อัลบุคอรีย์, อะห์มัด บิน หะญัร อัลอัสกอลานีย์, สนพ.ดาร ฏีย์บะฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 449.

ต่อไปนี้คือ บทวิเคราะห์เกี่ยวกับสายรายงานหลักจากตะบิอีนที่มีการนำมาอ้างอิงสนับสนุนหะดีษ 20 รอกะอัต

1. สายรายงานแรกท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ ได้เกริ่นเอาไว้แล้วคือ จากยะซี้ด บิน รูมาน ซึ่งท่านอิหม่ามมาลิกได้รายงานในหนังสือมุวัฏเฏาะอ์ของท่าน(1) และบันทึกโดยอัลบัยฮะกีย์(2) และอัลมัรวะซีย์(3)

ข้อวิจารณ์

ท่านอิบนุ หิบบาน ได้ระบุไว้ในหนังสืออัซซิก้อตว่า :

يزيد بن رومان من أهل المدينة

"ยะซี้ด ท่านนี้เป็นชาวมะดีนะฮ์"

ท่านอิหม่ามอันนะวาวีย์ ได้ระบุถึงสายรายงานนี้ว่า :

لكنه مرسل فإن يزيد بن رومان لم يدرك عمر

"แต่กระนั้นเอง สายรายงานนี้สุดที่ยะซี้ด (ซึ่งเป็นหะดีษมุรซัล) เพราะยะซี้ด บิน รูมาน ไม่เคยพบเจอกับท่านอุมัร"(4)

แน่นอนว่าโดยทั่วไปแล้วสายรายงานต้นนี้ใช้ไม่ได้ เพราะมีช่วงขาดตอน เนื่องจากยะซี้ดไม่เคยพบเจอกับท่านอุมัร แต่ยะซี้ดเองก็เป็นตาบิอีนท่านหนึ่งที่มีความน่าเชื่อถือ

ท่านอิหม่ามอัลบัยฎอวีย์ได้กล่าวว่า :

المرسل يقبل إذا تأكد بقول الصحابي أو بفتوى أكثر أهل العلم

"หะดีษมุรซัลจะเป็นที่ยอมรับก็ต่อเมื่อมีคำกล่าวจากอัครสาวกของท่านศาสดาหรือคำวินิจฉัยของนักวิชาการส่วนใหญ่ (มาสนับสนุน)"(5)

ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ สายรายงานของยะซี้ด บิน รูมาน แม้จะขาดตอนไป แต่ก็เป็นที่ยอมรับ เพราะมีนักวิชาการสลัฟจำนวนมากได้ออกคำวินิจฉัยว่าจำนวนรอกะอัตมีมากกว่า 20 รอกะอัต ดังที่เราได้อ่านกันมาแล้ว

2. บันทึกโดยอัลมัรวะซีย์เช่นกัน จากมุหัมมัด บิน กะอับ อัลกุรอซีย์ กล่าวว่า :

كان النّاس يصلون في زمان عمر بن الخطّاب رضي الله عنه في رمضان عشرين ركعة. . . ويوترون بثلاث

---

(1) อัลมุวัฏเฏาะอ์, มาลิก บิน อานัส, ริวายัต อัลเกาะอ์นะบีย์, สนพ.ดาร อัลฆ้อร อัลอิสลามีย์, ตีพิมพ์ครั้งที่ 1, ปี 1999, หน้า 164.

(2) อัสสุนัน อัลกุบรอ, อะห์มัด บิน อัลหุซัยน์ อัลบัยฮะกีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 2, หน้า 699.

(3) อัศศิยาม, มุหัมมัด บิน นัสร์ อัลมัรวะซีย์ ,สนพ.ดาร อัลเอี้ยะอ์ติศอม , หน้า 52.

(4) อัลมัจมูอ์ ชัรห์ อัลมุฮัซซับ, มุห์ยุดดีน อบู ซะการียา ยะห์ยา บิน ชัรฟ์ อันนะวาวีย์, สนพ.มักตะบะฮ์ อัลอิรช้าด, เล่มที่ 3, หน้า 527.

(5) นิฮายะตุซซู้ล ฟี ชัรห์ มินฮาญลอุศู้ล, ญะมาลุดดีน อัลอิสนาวีย์, สนพ.ดาร อาลิม อัลกุตุบ, เล่มที่ 3, หน้า 204.

“ปรากฏว่าผู้คนในสมัยของท่านอุมัรได้ทำการละหมาดในเดือนรอมฎอน 20 รอกะอัต และวิติรอีก 3 รอกะอัต”

ข้อวิจารณ์

ท่านอัซซะฮะบีย์ได้ระบุถึงมุหัมมัด บิน กะอับเอาไว้ว่า :

قَالَ ابْنُ سَعْد: كَانَ ثِقَةً، عَالِماً، كَثِيْرَ الحَدِيْثِ، وَرِعاً وَقَالَ ابْنُ المَدِيْنِيِّ، وَأَبُو زُرْعَةَ، وَالعِجْلِيُّ: ثِقَةٌ وَزَادَ العِجْلِيُّ: مَدَنِيٌّ، تَابِعِيٌّ، رَجُلٌ صَالِحٌ، عَالِمٌ بِالقُرْآنِ قُلْتُ: كَانَ مِنْ أَئِمَّةِ التَّفْسِيْرِ

“ท่านอิบนุ สะอัด กล่าวว่า : เขาคือผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นนักปราชญ์ รายงานหะดีษเป็นจำนวนมากและเป็นผู้ที่สำรวมตน ท่านอลีย์ บิน อัลมะดีนีย์ และอบู ซุรอะฮ์และอัลอิจลีย์ กล่าวว่า : เขามีความน่าเชื่อถือ ท่านอัลอิจลีย์ได้เพิ่มเติมว่า : เขาเป็นชาวมะดีนะฮ์ เป็นตาบิอีน เป็นบุรุษที่มีคุณธรรม เป็นผู้รู้ในอัลกุรอ่าน”

ฉัน (คือ อัซซะฮะบีย์) ขอกล่าวว่า : เขาเป็นหนึ่งในปราชญ์วิชาอรรถาธิบายอัลกุรอ่าน

وَقَالَ يَعْقُوْبُ بنُ شَيْبَةَ: وُلِدَ مُحَمَّدُ بنُ كَعْبٍ فِي آخِرِ خِلاَفَةِ عَلِيٍّ، سَنَةَ أَرْبَعِيْنَ

“ยะอ์กู๊บ บิน ชัยบ์บะฮ์ กล่าวว่า มุหัมมัด บิน กะอับ ท่านเกิดในช่วงท้ายของการปกครองของท่านอลีย์ ปีฮิจเราะฮ์ที่ 40”(1)

แน่นอนว่าเป็นอีกหนึ่งสายรายงานที่ขาดตอนเพราะผู้รายงานไม่ทันกับยุคสมัยของท่านอุมัร แต่แม้จะเป็นหะดีษมุรซัลเหมือนข้อที่ 1 คำตอบก็เหมือนเดิมเช่นกัน

3. ท่านอิบนุ อบี ชัยบะฮ์ ได้บันทึกไว้ในอัลมุศอนนัฟของท่านว่า :

عن وكيع، عن مالك بن أنس، عن يحيى بن سعيد: أنّ عمر بن الخطّاب أمر رجلا يصلي بهم عشرين ركعة

“รายงานจากวาเกี้ยะอ์ จากมาลิก บิน อานัส จากยะห์ยา บิน สะอี้ด กล่าวว่า ท่านอุมัรได้สั่งใช้ให้ผู้คนละหมาด 20 รอกะอัต”(2)

(1) ชิยะรุลอะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, อัซซะฮะบีย์, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฐและคณะ, สนพ.มุอัชชะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 65-68.

(2) อัลมุศอนนัฟ, อับดุลลอฮ์ บิน มุหัมมัด อิบนุ อบี ชัยบะฮ์, ตรวจทานโดยมุหัมมัด เอาวามะฮ์, สนพ.ชัรกะฮ์ ดาร อัลกิบละฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 223.

ข้อวิจารณ์

ท่านชัยค์อัลมุบาร้อก ได้ระบุเอาไว้ว่า :

قَالَ النّيمَوِيُّ فِي آثَارِ السُّنَنِ رِجَالُهُ ثِقَاتٌ لَكِنْ يَحْيَى بْنُ سَعِيدِ الْأَنْصَارِيُّ لَمْ يُدْرِكْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ انْتَهَى قُلْتُ الْأَمْرُ كَمَا قَالَ النّيمَوِيُّ فَهَذَا الْأَثَرُ مُنْقَطِعٌ لَا يَصْلُحُ لِلِاحْتِجَاجِ

"อันนีมาวีย์ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านว่า : นักรายงานทั้งหมดมีความน่าเชื่อถือ เพียงแต่ว่ายะห์ยา บิน สะอี๊ด อัลอันศอรีย์ ไม่เคยพบเจอกับท่านอุมัร ฉัน (คือ ท่านมุบาร้อก) ขอกล่าวว่า สิ่งที่อันนีมาวีย์ได้ระบุถึงสายรายงานต้นนี้ถือว่าขาดตอน ไม่เหมาะที่จะใช้เป็นหลักฐานในการนำมาอ้างอิง"

ข้อโต้แย้ง

ประการที่ 1: ท่านอัซซะฮะบีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า

عَالِمُ المَدِيْنَةِ فِي زَمَانِهِ، وَشَيْخُ عَالِمِ المَدِيْنَةِ، وَتِلْمِيْذُ الفُقَهَاءِ السَّبْعَةِ

"ท่านยะห์ยา บิน สะอี๊ด อัลอันศอรีย์ เป็นนักปราชญ์แห่งนครมะดีนะฮ์ในสมัยนั้น และเป็นบรมครูของนักวิชาการในนครมะดีนะฮ์ และท่านยังเป็นลูกศิษย์ของนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ผู้โด่งดังทั้ง 7 ท่าน แห่งนครมะดีนะฮ์"

مَوْلِدُه: قَبْلَ السَّبْعِيْنَ، زَمَنَ ابْنِ الزُّبَيْرِ

"ท่านเกิดก่อนฮิจเราะฮ์ที่ 70 ในสมัยของท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ สุเบร"

وَسَمِعَ مِنْ: أَنَسِ بنِ مَالِكٍ، وَالسَّائِبِ بنِ يَزِيْدَ، وَأَبِي أُمَامَةَ بنِ سَهْلٍ، وَسَعِيْدِ بنِ المُسَيِّبِ

"ท่านได้รับฟังการถ่ายทอดหะดีษมาจากอานัส บิน มาลิก, อัซซาอิบ บิน ยะซี๊ด, อบู อุมามะฮ์ บิน ซะฮ์, สะอี๊ด บิน อัลมุซัยยับ (และอีกหลายๆท่าน)"

وَهُوَ صَاحِبُ حَدِيْثِ: (الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ) ، وَعَنْهُ اشْتُهِرَ، حَتَّى يُقَالَ: رَوَاهُ عَنْهُ نَحْوُ المَائَتَيْنِ

"และท่านยังเป็นเจ้าของสายรายงานหลักที่รายงานหะดีษ "การกระทำขึ้นอยู่กับเจตนา" อันเป็นหะดีษที่โด่งดัง กระทั่งมีผู้กล่าวว่า มีผู้รับรายงานต่อจากท่านประมาณ 200 ท่าน"(1)

ดังนั้นเพื่อให้เป็นการคิดในแง่ดี อาจจะเป็นไปได้ว่าท่านได้รับรายงานดังกล่าวมาจากอัซซาอิบ บิน ยะซี๊ด ซึ่งมันมีความเป็นไปได้ อีกทั้งยังมีหะดีษของอัซซาอิบเองมาสนับสนุน ซึ่ง

---

(1) ซิยะรุลอะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, อัซซะฮะบีย์, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอูฏและคณะ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 468-481.

ท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ได้ระบุเอาไว้ว่า :

إِن مَرَاسِيل كبَار التَّابِعين حجَّة إِن جَاءَت من وَجه آخر. . كَذَا إِذا اعتضدت بقول صحابى أَو أَكثر الْعلمَاء يكون حجَّة

“หะดีษมุรซัลของตาบิอีนในระดับชั้นอาวุโสถือว่าเป็นหลักฐาน หากมีสายรายงานอื่นมาสนับสนุน. . . เช่นเดียวกัน ถ้าหากถูกสนับสนุนด้วยคำกล่าวของศอฮาบัต หรือนักวิชาการส่วนใหญ่ (หะดีษมุรซัลดังกล่าว) ก็ถือว่าเป็นหลักฐาน”

ประการที่ 2: สายรายงานต้นนี้ ถือว่าเป็นหลักฐานที่ดีในการนำมาอ้างอิง เพราะท่านยะห์ยา บิน สะอี้ด อัลอันศอรีย์ถือว่าเป็นตาบิอีนท่านหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ในยุคนั้น และไม่จำเป็นต้องสงสัยในความน่าเชื่อถือของท่านสะอี้ดเลย

4. บันทึกโดยท่านอิบนุ อบี ชัยบะฮ์ เช่นกัน จากอับดุลอาซี้ซ บิน รูฟัยอ์ กล่าวว่า :

كَانَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فِي رَمَضَانَ بِالْمَدِينَةِ عِشْرِينَ رَكْعَةً وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ

“ท่านอุบัย บิน กะอับ ได้นำละหมาดให้แก่ผู้คนในเดือนรอมฎอนที่มะดีนะฮ์ 20 รอกะอัต พร้อมกับวิติร 3 รอกะอัต”[1]

คำถามและคำตอบต่อข้อโต้แย้งก็เป็นดังเช่นข้อที่ผ่านๆมา ซึ่งสายรายงานจากสลัฟที่ส่งเสริมหะดีษ 20 รอกะอัตนั้น เจ้าของหนังสือ منهاج الصحيح في صلاة التراويح ได้ระบุเอาไว้ว่ามีถึง 35 สายรายงานด้วยกัน[2] สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในหนังสือเล่มดังกล่าวได้

(1) อัลมุศอนนัฟ, อับดุลลอฮ์ บิน มุหัมมัด อิบนุ อบี ชัยบะฮ์, ตรวจทานโดยมุหัมมัด เอาวามะฮ์, สนพ.ชัรกะฮ์ ดาร อัลกิบละฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 224.

(2) มินฮาญุศศอเฮี้ยะห์ ฟี ศอลาห์ อัตตะรอเวี้ยะห์, อับดุลกอดิร บิน มุหัมมัด อัลมาลิบารีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, หน้า 72-95.

ข้อสรุปในประเด็นจำนวนรอกะอัตของละหมาดตะรอเวี้ยะห์

1-หะดีษของยะซี้ด บิน คุศอยฟะฮ์ที่รายงานการละหมาด 20 รอกะอัตมีความถูกต้องมากกว่า และนักวิชาการตั้งแต่อดีตเมื่อพันปีที่แล้วจนถึงปัจจุบันให้การยอมรับ มากกว่าสายรายงานของมุหัมมัด บิน ยูซุฟ

2-หะดีษของท่านหญิงอาอีชะฮ์ไม่ได้กล่าวถึงจำนวนการละหมาดตะรอเวี้ยะห์ เพราะเราไม่ได้ละหมาดตะรอเวี้ยะห์นอกรอมฎอน แต่มันคือการละหมาดสุนัตทั่วๆไป

3-การปฏิเสธที่จะเพิ่มการละหมาดตะรอเวี้ยะห์มากไปกว่า 11 รอกะอัต ไม่ใช่ความเห็นต่าง แต่มันคือข้อขัดแย้งและขัดกับแนวทางของนักวิชาการทั้งสี่ 4 มัสฮับ และนักวิชาการระดับแนวหน้าอีกเป็นจำนวนมาก

ซึ่งขอปิดท้ายด้วยคำกล่าวของท่านอิหม่ามอัซซุบกีย์ไว้ว่า :

فَإِذَا رَأَيْنَا شَخْصاً فِيْ هَذَا الزَّمَانِ أَخَذَ بِإِحْدَى عَشَرَةَ فِيْ حَقِّ نَفْسِهِ لَمْ نُنْكِرْ عَلَيْهِ فِيْ فِعْلِهِ لأَنَّ ذَلِكَ مِنَ النَّوَافِلِ مَنْ شَاءَ زَادَ وَمَنْ شَاءَ نَقَصَ أَوْ تَرَكَ ، لَكِنَّا نُحَذِّرُهُ مِنَ الرَّغْبَةِ عَمَّا فَعَلَهُ عُمَرُ أَوْ اِعْتِقَادِ أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ السُّنَّةِ ، لأَنَّ فِيْ ذَلِكَ إِزْرَاءً عَلَيْهِ وَعَلَى سَائِرِ الصَّحَابَةِ وَعَلَى السَّلَفِ وَالْخَلَفِ

"หากเมื่อท่านเห็นบุคคลหนึ่งในยุคสมัยนี้ ได้ยึดเอาละหมาด 11 รอกะอัตไปทำในสิทธิส่วนตัว เราจะไม่ตำหนิในการกระทำของเขา เพราะสิ่งดังกล่าวคือเรื่องของสุนัต ผู้ใดต้องการทำเพิ่มมากกว่านั้น ก็ให้เขาเพิ่ม และผู้ใดต้องการที่จะละหมาดจำนวนน้อยลง ก็ให้ลด หรือไม่ต้องกระทำเลยก็ได้ แต่เราขอเตือนเขาจากการรังเกียจการกระทำของท่านอุมัร และเชื่อว่าการกระทำของท่านอุมัรนั้นไม่ใช่ซุนนะฮ์ เพราะการกล่าวหาในแบบดังกล่าว ถือว่าเป็นการเหยียดหยามท่านอุมัร เหยียดหยามบรรดาศอฮาบะฮ์ และเหยียดหยามชนชาวสะลัฟและคอลัฟ"

وصلى الله وسلم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه سلم

والحمد لله رب العالمين